

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

**ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ
ІНФАНТИЛІЗМУ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ**

Кваліфікаційна робота здобувачки
освітнього ступеня «бакалавр»
спеціальності 053 Психологія
освітньої програми «Психологія»
Павловської Олександрі Євгенівни

Керівник: кандидат психологічних наук, доцент Мазоха І.С.

Рецензент: кандидат педагогічних наук, доцент

Звєкова В.К.

Робота допущена до захисту
на засіданні кафедри загальної та практичної психології

протокол № 11 від «28» травня 2026р.

Завідувач кафедри

Ліф Маржа І.С.
(підпис) (прізвище, ініціали)

Робота пройшла публічний захист

на відкритому засіданні ЕК
«22» червня 2026р.

Оцінка 88 балів добре
(за стобальною шкалою) (за традиційною шкалою)

Голова ЕК

Ліф Маржа І.С.
(підпис) (прізвище, ініціали)

Висновки

Список використаних джерел

Додатки

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ІНФАНТИЛІЗМУ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ.....	10
1.1 Психологічні підходи до вивчення інфантилізму в сучасному науковому просторі.....	10
1.2 Психологічні детермінанти формування інфантилізму в підлітковому віці.....	17
1.3 Особливості проявів інфантилізму у підлітків та його вплив на розвиток особистості.....	21
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ІНФАНТИЛІЗМУ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ.....	30
2.1 Огляд психодіагностичних методик, спрямованих на вивчення інфантилізму підлітків.....	30
2.2 Аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження.....	36
2.3 Психологічна профілактика та корекція проявів інфантилізму у підлітків.....	48
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60
ДОДАТКИ.....	65

ВСТУП

Актуальність дослідження. У нинішніх умовах швидких соціально-економічних і культурних змін, а також розвитку інформаційного суспільства велике значення має проблема формування особистісної зрілості молоді. Підлітковий вік є критичним для розвитку самосвідомості і відповідальності та автономії але саме в цей час все частіше проявляються ознаки інфантилізму як психологічної незрілості. Це явище видно в недостатньо розвинутій емоційній сфері і залежності від зовнішніх факторів і труднощах з прийняттям рішень і униканні відповідальності що ускладнює соціалізацію та адаптацію підлітків. Сучасні підлітки формуються в умовах цифрових технологій і інформаційного перенасичення і активного впливу соціальних мереж які створюють нові моделі поведінки і взаємодії. Віртуальне середовище часто формує ілюзорні уявлення про реальність і знижує рівень відповідальності і призводить до уникання реальних труднощів. Поряд з цим зміни у сімейних відносинах і зростання рівня гіперопіки або навпаки емоційної дистанції між батьками і дітьми а також нестабільність соціального середовища є додатковими факторами які впливають на розвиток інфантильних рис у підлітків.

Значний внесок у розуміння сутності інфантилізму та причин його виникнення зробили вчені-клініцисти: Г. Антон, Е. Бріссо, Е. Бурелов, Л. Глуцук, В. Грачов, В. Гур'єва, В. Ільїн, Е. Ласег, А. Мельникова, К. Проскуріна, Ю. Форманюк та ін. Питання інфантилізму розглядалося з різних наукових позицій. Одні дослідники зосереджували увагу на проблемі соціальної та особистісної зрілості людини (Г. Андрєєва, Л. Глуцук, В. Ільїн, В. Могун, М. Савчин, Ю. Форманюк та ін.). Інші вивчали причини та чинники виникнення інфантилізму, механізми формування інфантильних рис особистості (М. Бортнік, Гапоненко Л., Л. Глуцук, В. Ільїн, Е. Кельмішкейт, Р. Корбо, Е. Крепелін, Е. Ласег, М. Савчин, К. Проскуріна, Ю. Форманюк, А.

Фрейд, Т. Яценко та ін.). Інфантилізм також розглядався як прояв особливостей функціонування несвідомої сфери психіки або недостатньої сформованості психологічних захисних механізмів (К. Абрахам, Г. Гуг-Гельмут, Е. Джонс, З. Фройд, К. Юнг, Т. Яценко та ін.). Деякі науковці трактували його як затримку емоційного розвитку чи прояв психічної незрілості (Р. Корбо, Л. Глушук, В. Ільїн та ін.). Також інфантилізм розглядався як порушення інтелектуального розвитку, пов'язане зі сповільненими темпами психічного дозрівання (М. Буянов, Г. Сухарева, І. Шенфіл та ін.).

Хоча в психології значно цікавляться проблемою інфантилізму, питання про психологічні причини його формування і особливості в підлітків ще не досить систематизовані. Поточні дослідження повинні зосередитися на зв'язку між емоційною зрілістю і рівнем самосвідомості і локусом контролю і соціальною адаптацією підлітків. Це викликає необхідність комплексного вивчення цього явища з теоретичної та емпіричної точок зору. Актуальність даної теми дослідження зумовлена потребою краще зрозуміти психологічні причини інфантилізму у підлітковому віці і визначити його прояви. Також важливо розробити ефективні методи профілактики і корекції, які сприятимуть цілісному розвитку особистості.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні і емпіричному аналізі психологічних чинників і проявів інфантилізму у підлітків, а також у розробці практичних рекомендацій для його запобігання і корекції.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

- проаналізувати інфантилізм як соціально-психологічне явище та розкрити його сутнісні характеристики;
- визначити психологічні особливості проявів інфантилізму у підлітків;
- дослідити основні детермінанти формування інфантилізму з урахуванням біологічних, психологічних і соціальних чинників;

- здійснити аналіз психодіагностичних методик, спрямованих на вивчення інфантилізму, та обґрунтувати їх вибір;
- провести емпіричне дослідження з метою виявлення специфіки проявів інфантилізму у підлітків та здійснити інтерпретацію отриманих результатів;
- розробити психологічні рекомендації щодо профілактики та корекції інфантилізму в підлітковому віці.

Об'єкт дослідження – інфантилізм як соціально-психологічний феномен у підлітковому віці.

Предмет дослідження – психологічні детермінанти та особливості проявів інфантилізму у підлітків.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження використано комплекс взаємопов'язаних методів. До теоретичних належать аналіз, співставлення, порівняння, узагальнення, систематизація та інтерпретація наукових джерел, присвячених вивченню проблеми інфантилізму у підлітковому віці. Застосування зазначених методів дозволило уточнити сутність поняття «інфантилізм», розкрити його структуру, визначити основні підходи до трактування даного феномена у вітчизняній та зарубіжній психології, а також окреслити психологічні детермінанти та особливості його проявів у підлітковому віці. До емпіричних методів дослідження належали психодіагностичні методики, спрямовані на виявлення рівня інфантильності, особливостей емоційно-вольової сфери та локусу контролю підлітків. Зокрема, використовувалися стандартизовані опитувальники, анкетування, а також метод спостереження, що дозволив зафіксувати поведінкові прояви інфантилізму в природних умовах. Додатково застосовувалися бесіди з підлітками з метою глибшого розуміння їхніх емоційних реакцій, ставлення до відповідальності та рівня самостійності. З ціллю діагностики психологічних детермінантів та особливостей прояву інфантилізму у підлітків у дослідженні використано такі методики: "Когнітивна орієнтація

(локус контролю)". (Дж. Роттер); Тест «Емоційний інтелект / тест EQ» (Н. Холл); Опитувальник «Рівень інфантилізму» (А.А. Серегіна).

Для обробки отриманих результатів було використано методи кількісного та якісного аналізу даних, що забезпечило можливість виявлення закономірностей проявів інфантилізму, порівняння показників між різними групами досліджуваних та інтерпретації отриманих результатів. Застосування статистичних методів дозволило підвищити об'єктивність і надійність висновків дослідження.

Комплексне використання теоретичних та емпіричних методів забезпечило цілісність дослідження, глибину аналізу проблеми та обґрунтованість отриманих результатів щодо психологічних детермінант і особливостей проявів інфантилізму у підлітковому віці.

Експериментальна база дослідження становила Ізмаїльський ліцей № 1 з гімназією з поглибленим вивченням англійської мови Ізмаїльського району Одеської області. Вибіркова група складалася з учнів середньої та старшої школи віком 14-15 років, які навчалися за стандартною системою навчання. Учасники вибірки добровільно висловили бажання взяти участь у дослідженні. Загальна чисельність вибірки становила 23 особи.

Наукова новизна отриманих наукових результатів пов'язана як з теоретичним обґрунтуванням, так і з емпіричним підтвердженням методологічної бази дослідження психологічних факторів інфантилізму у підлітків, а також розкриттям специфіки його прояву в сучасних соціокультурних умовах. Встановлено вплив особливостей емоційно-вольової сфери підлітків на інфантильні прояви, що дозволило визначити психологічний механізм його формування. Удосконалено наукові концепції щодо значення біологічних, психологічних та соціальних факторів у виникненні інфантилізму, а саме впливу виховання в сім'ї, міжособистісних стосунків та ступеня розвитку індивідуальної відповідальності та самостійності. Розширено методи розуміння поняття локусу контролю як

однієї з ключових характеристик психологічної зрілості підлітків та його зв'язку з інфантильними особливостями. Додатково розглянуто наукові підходи до психодіагностики інфантилізму у підлітків, включаючи доцільність використання комплексу психодіагностичних методик для визначення особливостей емоційно-вольової сфери та самоконтролю та відповідальності особистості. Також подальшого розвитку набула розробка та впровадження психологічних рекомендацій, спрямованих на профілактику та корекцію інфантильних проявів, що можуть бути ефективно використані у практиці роботи психологів, педагогів і батьків з метою сприяння гармонії підлітків у розвитку їх особистості.

Практичне значення результатів дослідження пов'язане зі створенням та впровадженням системи практичних психологічних рекомендацій, що сприяють підвищенню ефективності роботи з підлітками, які проявляють ознаки інфантилізму, щодо його ранньої діагностики, профілактики та психологічної корекції. Ці пропозиції можуть бути успішно використані практичними психологами, педагогами, соціальними працівниками, а також батьками для розвитку у підлітків високої емоційної зрілості та почуття відповідальності за свої вчинки. Ці результати можуть бути впроваджені в процесі психологічного консультування підлітків, зокрема, при оцінці стану розвитку їхньої емоційно-вольової сфери, визначенні локусу контролю та схильності до інфантильної поведінки. Таким чином, стане можливим своєчасне виявлення ризикованих підлітків та надання їм психологічної допомоги. Запропоновані рекомендації також можуть бути використані в рамках освітнього процесу в загальноосвітніх школах для проведення відповідних тренінгів, освітніх занять та програм з розвитку особистісної зрілості підлітків.

Апробація результатів дослідження відбувалася шляхом оприлюднення основних теоретичних і прикладних положень наукового дослідження під час науково-практичного заходу. Зокрема, матеріали були

презентовані на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасна психологія: проблеми і перспективи» (м. Ізмаїл, 24 квітня 2026 р.) у форматі наукової статті на тему «Психологічні особливості проявів інфантилізму в підлітковому віці».

Кваліфікаційна робота структурована наступним чином: вступ, два основні розділи, висновки та список використаних джерел. Загальний обсяг основного тексту становить 67 сторінок. Ілюстративний матеріал включає сім таблиць та три графічних зображення. Перелік літератури налічує 52 джерела, що свідчить про ґрунтовне опрацювання наукової бази.

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ІНФАНТИЛІЗМУ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІСІ

1.1. Психологічні підходи до вивчення інфантилізму в сучасному науковому просторі

Інфантилізм у сучасній психології стає актуальною проблемою в умовах трансформації соціокультурного простору, що впливає на формування особистості. Інфантилізм розглядається як складний багатовимірний феномен, що проявляється у збереженні рис, властивих попереднім фаз розвитку, у діяльності, емоціях та мисленні підлітка.

У «Сучасному тлумачному словнику» інфантилізм (від. лат. *Infantilis* - дитячий) - збереження в психіці та поведінці дорослої людини властивостей, рис, якостей і особливостей, характерних для дитячого віку; затримка в розвитку. Людина, яка проявляє інфантилізм, називається інфантилом; навіть якщо у неї нормальний або швидший фізичний чи розумовий розвиток, вона відрізняється тим, що її емоційний та вольовий розвиток не є зрілим. Це проявляється в відсутності самостійності у прийнятті рішень та діях відповідно до них, невпевненості в собі, меншій самокритичності та потребі в турботі інших. Вони часто використовують способи подолання труднощів, такі як уявлення замість реальних дій, надмірна зосередженість на собі тощо [41]. У «Енциклопедії практичного психолога» інфантилізм - «відставання в розвитку, збереження у фізичному вигляді або поведінці рис, притаманних попереднім віковим етапам. Зовнішньо – дорослий, а веде себе як дитина. Термін вживається як у фізіологічних, так і психічних явищ» [12].

У межах дослідження поняття «інфантилізм» розглядається як комплексний соціально-психологічний феномен, що характеризується незрілістю емоційно-вольової, мотиваційної та соціальної сфер особистості.

Термін «інфантильність» використовується для позначення особистісної властивості або ступеня вираженості інфантилізму. Поняття «інфантильні риси» означає окремі характеристики особистості, які відображають прояви інфантильності, зокрема безвідповідальність, залежність від інших, емоційну нестійкість та недостатню самостійність. Під «інфантильною поведінкою» розуміються зовнішні поведінкові прояви зазначених рис у різних життєвих ситуаціях.

Взагалі, термін «інфантилізм» вперше запропонував використовувати французький невропатолог і психіатр Е. Ш. Ласег у 1864 році щодо людської поведінки. Він описував інфантилізм як особливий вид зупинки розвитку особистості на ювенільній стадії, що проявляється емоційними особливостями, нестійкістю настрою, неконтрольованими потягами, недостатністю свідомої та цільової активності, а також поверхневими та незрілими судженнями [9, с. 38]. Як ключовий фактор у розвитку інфантилізму автор фокусується на генетично обумовлених ендокринних розладах, які призводять до значної затримки психологічного та фізичного розвитку людини. Цей стан в основному характеризується емоційними та особистісними рисами, нестійким настроєм, неконтрольованими імпульсами, відсутністю свідомої та цілеспрямованої поведінки, а іноді й поверхневим, незрілим мисленням. Ці показники називаються психологічним аспектом. Спочатку термін «інфантилізм» використовувався для опису збереження фізичних та розумових рис з дитинства у дорослих. Довгий час вивчення інфантилізму було переважно областю медичних досліджень.

Якщо розглядати інфантилізм зі всіх сторін, то він поділяється на три різновиди: фізіологічний, психологічний та соціальний [6].

Фізіологічний інфантилізм характеризується затримкою фізичного розвитку, яка може виникати через різні фактори, такі як охолодження, отруєння або інфекції під час вагітності, кисневе голодування при пологах, важкі захворювання у перші місяці життя, порушення обміну речовин та

дисфункція певних залоз внутрішньої секреції (статеві залози, щитовидна залоза, гіпофіз). У таких випадках сповільнюється ріст і розвиток усіх фізіологічних систем організму. Існують також генетично зумовлені варіанти інфантилізму.

Психологічний інфантилізм розглядається як форма особистісної незрілості, що проявляється у відставанні розвитку емоційно-вольової сфери та невідповідності окремих особистісних характеристик віковим нормам. Для підлітків із проявами психологічного інфантилізму характерними є недостатня самостійність, залежність від думки оточення та схильність перекладати відповідальність за прийняття рішень на інших людей. У ранньому дитинстві такі особливості можуть бути малопомітними, однак у шкільному та підлітковому віці вони стають більш вираженими, оскільки саме в цей період зростають вимоги до самостійності та відповідальності особистості. Однією з причин формування психологічного інфантилізму дослідники називають особливості сімейного виховання. Надмірна опіка, обмеження самостійності дитини або створення для неї штучно комфортних умов можуть перешкоджати розвитку здатності адекватно сприймати реальність та самостійно долати труднощі [11]. Водночас психологічний інфантилізм не тотожний інтелектуальним порушенням чи розладам розвитку. Такі підлітки зазвичай зберігають достатній рівень абстрактно-логічного мислення та здатність до продуктивної діяльності. У науковій літературі також наголошується на необхідності розмежування гармонійних і дисгармонійних форм інфантилізму, оскільки останні можуть супроводжуватися більш вираженими особистісними порушеннями та труднощами соціальної адаптації.

Соціальний інфантилізм - це стан, що виникає через розрив між біологічним і соціокультурним дорослішанням людини. Він пов'язаний з порушенням механізмів соціалізації під впливом соціокультурних умов. Це може проявлятися в небажанні приймати нові обов'язки і зобов'язання,

пов'язані з дорослішанням, уникання створення сім'ї та виховання дітей через страх перед труднощами та клопотами [9].

Німецький психотерапевт Г. Антон у 1904 році визначив «парціальний» психічний інфантилізм, який характеризується відсутністю інтелектуального дефекту і виявляється лише порушеннями поведінки. Г. Антон був одним із перших, хто запровадив термін «інфантилізм» у двох різних значеннях. Перше стосується пояснення затримок як фізичного, так і розумового розвитку в дитинстві. Друге значення включає загальний інфантилізм, який є формою фізичного інфантилізму. Цей стан описується як розлад розвитку, при якому зберігається дитячий стан усього тіла, що перешкоджає подальшому зростанню. Це включає такі ознаки, як маленька скелетна структура, внутрішні органи, менші за норму, проблеми, пов'язані із затримкою або відсутністю статевого розвитку, та затримку розумових функцій, які залишаються на дитячому або підлітковому рівні. На противагу цьому, частковий інфантилізм включає зміни, які впливають на певні органи або певні розумові функції [48, с. 34].

До кінця 20 століття вчені почали розглядати інфантилізм як затримку морального і соціального розвитку, також як характеристику особистості, що проявляється в процесі її розвитку [14]. Якщо на рубежі XIX і XX століть інфантилізм розглядався переважно в контексті ендокринопатії, розумової та фізичної неповноцінності, то після 1920-х років його почали розглядати у контексті психопатії.

Як зазначає Н. Мак-Вільямс, «соціальний і емоційний розвиток ніколи не йде прямим шляхом: у процесі росту особистості спостерігаються коливання, які з віком стають менш драматичними, але ніколи повністю не зникають. Практично кожна людина у стані сильної втоми починає проявляти дитячі риси. Повернення до знайомих способів дії після досягнення нового рівня компетентності стає однією з тенденцій, властивих кожній людині» [5, с. 9].

Протягом наступного століття інфантилізм вивчали з різних сторін. Наприклад, зарубіжні школи розглядали інфантилізм як збереження у дорослих фізичних і психічних ознак дитинства, таких як низький зріст, дитячість у поєднанні з незрілістю психіки та затримкою розвитку (Г. Антон; Е. Бріссо; Е. Ласег; П. Лорен). Прояв несвідомого та незрілості форм психічних захистів особистості, а також порушення гормональної діяльності (К. Абрахам; Г. Гуг-Гельмут; Е. Джонс; З. Фрейд; К. Г. Юнг). Розвиток сексуальності на інфантильному етапі (А. Кронфельд; К. Леонгард; У. Штеккель). Прояв парціальної затримки розвитку, пов'язаної з істерією (Е. Крепелін; Е. Кречмер). Ретардація розвитку (А. Гамбургер; Г. Штутте). Затримку афективного розвитку (Р. Корбо).

Серед дослідників немає єдиної думки про природу цього феномену, тому з'являється низка підходів до його вивчення. З позиції психоаналітичного підходу інфантилізм інтерпретується як фіксація особистості певній фазі психосексуального розвитку. Послідовники цієї теорії, особливо З. Фрейд, А. Фрейд, К. Юнг, вважають, що джерелом інфантильних рис у підлітковому розвитку стають конфліктні ситуації, що залишаються невирішеними в дитинстві [39; 40; 43]. Прояви інфантильності включають емоційну, поступальну та уникаючу відповідальності незрілість. У світлі біхевіористського підходу (Дж. Вотсон, Б. Скіннер) інфантилізм розглядається як наслідок навчання поведінці [25; 33]. Відповідно до цієї перспективи, інфантильні прояви поведінки підлітків розвиваються за допомогою механізмів підкріплення, і, таким чином, коли підлітки отримують будь-яку перевагу чи вигоду від безвідповідальності та залежності, вони, ймовірно, набувають стійкості у прояві такої поведінки. Когнітивний підхід характеризується вивченням специфіки мислення підлітків (А. Бек, А. Елліс, Ж. Піаже) [19; 27; 44]. Йдеться про недостатній розвиток рефлексивного процесу, проблеми з прогнозуванням наслідків власних дій, переважання егоцентризму, а також труднощі у прийнятті

самостійних рішень. Гуманістична теорія інфантилізму включає вивчення середовищних аспектів розвитку особистості (А. Маслоу, К. Роджерс). Це означає важливість створення сприятливих умов розвитку особистості, наприклад, забезпечення належного догляду і достатньої самостійності. Соціально-психологічний підхід відображений у дослідженнях А. Бандури, У. Бронфенбреннера, що підкреслюють значущість соціального середовища у процесі формування особистості [30; 36]. Е. Берн і Е. Еріксон припускають, що інфантильні риси можуть бути присутніми і у дорослих. Е. Еріксон пояснює, що кожне покоління вносить у суспільство та його інституції наслідки незадоволених інфантильних потреб, що може спричинити проблеми на певних етапах розвитку, потенційно призводячи до регресії або фіксації. Теорія Е. Берна не включає ідею «незрілої особистості». Натомість він наголошує, що для того, щоб людина добре функціонувала, Дитяча, Батьківська та Доросла частини особистості повинні працювати разом у балансі. Він зазначає, що: «..у деяких людей Дитяча частина може перехоплювати особистість неналежним та некваліфікованим чином, тоді як в інших Доросла частина майже завжди керує, контролюючи поведінку» [3].

Звертаючись до сучасної науки, можна відзначити, що інфантилізм як особистісна незрілість проявляється в недостатньому розвитку емоційно-вольової сфери для конкретного віку. Інфантильність зазвичай корелює з такими рисами, як зовнішній локус контролю, завищена самооцінка, егоцентризм та загострене відчуття психологічної незахищеності. Основним компенсаторним механізмом є уникання адекватної оцінки соціальної реальності, часто шляхом занурення у віртуальну реальність, як, наприклад, інтернет-залежність. Варто зазначити, що інфантилізм може поєднуватися як з нормальним інтелектуальним розвитком, так і з його відставанням чи випередженням. Тому інфантилізм можна розглядати як прояв гетерохронності особистісного розвитку, коли певні аспекти розвитку відстають або випереджають загальний темп становлення особистості [20, с.

13]. Це часто призводить до невідповідності між очікуваннями соціуму, заснованими на вікових нормах, та реальною поведінкою індивіда.

Сучасні дослідження вченого R. Lerner звертають увагу на те, що когнітивна недорозвиненість тісно корелює зі ступенем розвитку навичок саморегуляції та критичного мислення [49]. Також вони наголошують на необхідності розвитку особистої автономії та внутрішньої відповідальності підлітків для подолання інфантилізму [2; 31]. Вплив сімейних відносин, освітнього середовища, взаємодії з однолітками, ЗМІ та соціальних мереж може відігравати істотну роль у формуванні інфантилізму. Соціальне навчання, імітація та механізми ідентифікації можуть бути факторами, що сприяють фіксації інфантильних моделей поведінки. Сучасні вчені J. Santrock та L. Steinberg відзначають тісний зв'язок між феноменом інфантилізму, процесами соціалізації, відповідальністю, розвитком особистісної зрілості [51; 52]. Також дослідники наголошують на важливості цифрового середовища у продовженні періоду психологічної залежності та появи феномену, званого «запізнілою дорослістю» [51].

Проблема інфантилізму у вітчизняній психології розглядалася у рамках розвитку особистості та її дозрівання такими вченими, як Г. Костюк, С. Максименко, О. Скрипченко [17; 25; 32]. Було зазначено, що інфантилізм пов'язані з поганим розвитком емоційно-вольової сфери, мотиваційної структури та нездатністю до розвитку саморегуляції. Крім того, сучасні українські психологи наголошують на важливості відповідальної поведінки, життєвих стратегій та особистісного розвитку для подолання інфантилізму [24; 27; 35].

Виходячи з цього можна зробити висновок, що аналіз ключових психологічних підходів до проблеми вивчення інфантилізму доводить, що це дуже складна та багатовимірна проблема. Вивчення кожного підходу виявляє різні характеристики цього явища, забезпечуючи більш детальне розуміння його природи та дозволяючи закласти основу майбутніх досліджень.

1.2. Психологічні детермінанти формування інфантилізму в підлітковому віці

Дослідження факторів, що сприяють інфантилізму, зосереджені переважно на двох напрямках: виявленні соматичних або соціально-психологічних причин цього стану. Досліджуючи соматичні причини, професор Г. Антон, медичний експерт, визначив кілька факторів психічного інфантилізму, зокрема: 1) інтоксикація; 2) інфекції; 3) травми та спадкова схильність; 4) порушення роботи ендокринних залоз, таких як щитовидна залоза, статеві залози та підшлункова залоза; та захворювання, що вражають структури мозку. Вчений наголосив, що вплив цих шкідливих факторів варіюється залежно від того, коли вони виникають - на пренатальному етапі, у ранньому дитинстві чи підлітковому віці. Це означає, що інфантилізм може бути наслідком загальних метаболічних проблем або певної фізичної причини, що, у свою чергу, впливає на тип інфантилізму та характер пов'язаних з ним проблем [5, с. 31].

У ході дослідження та опису клінічних проявів психічного інфантилізму, відомого як «статевий інфантилізм» [48, с. 56], М. Блейлер наголошує, що ознаки інфантилізму можуть бути пов'язані з порушеннями функціонування різних ендокринних залоз.

Біологічну природу інфантилізму також підкреслювали Е. Крепелін, Дж. Лорейн, У. Орд та У. Штеккель. Е. Крепелін припускав, що частковий інфантилізм формує біологічну основу для виникнення психопатій, що виникають через несприятливий вплив на фізичний розвиток дитини. Вчений найбільше фокусується на зовнішніх негативних впливах, і інфантилізм бачить в контексті істерії, а також характеризує поняття «частковий психічний інфантилізм» [48].

Дж. Лорейн розглядає інфантилізм як наслідок «дистрофічної дегенерації ендокринного походження»; У. Орд пов'язує його з важкою

мікседемою; а У. Стекель, поруч із більшістю своїх сучасників, безпосередньо прирівнює інфантилізм до ендокринних розладів, описуючи його як «повну затримку психофізичного розвитку, типову людей з «мініатюрної психікою» - «наполовину дорослим, наполовину дитиною» [9; 39].

Розуміння причин інфантилізму вимагає врахування не тільки біологічних, а й психологічних чинників.

К. Абрахам, який підійшов до цього питання з психоаналітичної точки зору, припустив, що нерозвиненість зрілих психологічних захистів та недостатнє статеве виховання, часто засноване на припущеннях або відсутності спілкування, відіграють ключову роль у виникненні інфантилізму. Він стверджував, що таке виховання, будучи ситуативним та несумісним з реальним життєвим досвідом, може призвести до розвитку неврозу та інфантилізму [6].

Е. Кельмішкейт стверджує, що багато вчених не вважають частковий інфантилізм у підлітків та молодих людей патологією, а скоріше розглядають його як крайній варіант нормального дозрівання [48, с. 57].

Сучасний український психолог М. Ільїн запропонував використовувати термін «інфантилізм» лише для біомедичних станів та фізичних захворювань, що призводять до психічних розладів. Таким чином він рекомендував розмежовувати поняття «інфантилізм» та «інфантильність», тобто використовувати термін «інфантильність», як сукупність поведінкових та особистісних проявів цього феномену, спеціально для станів психологічної та емоційної відсталості у людини, які виникають виключно через соціальні та психологічні фактори [14].

Формування інфантилізму у підлітків обумовлюється ще рядом соціально-психологічних факторів. Ці передумови можуть взаємодіяти між собою, впливаючи на розвиток особистості.

Важливу роль у формуванні інфантилізму відіграють соціально-психологічні чинники. Розглядаючи інфантилізм як форму світогляду та соціальну проблему, В. Гур'єва наголошує, що основними причинами «інфантилізованого характеру» є соціально-психологічні чинники, що корені у надмірно поблажливому вихованні за зразком ідола та надмірною турботою з боку дорослих. І навпаки, поневіряння також можуть відігравати роль у виникненні інфантилізму. У підлітків, які зазнають депривації, виникає стан, відомий як «госпіталізм», що призводить до розвитку інфантильної психіки, а також до односторонніх інтелектуальних інтересів та недорозвинених соціально-емоційних аспектів особистості.

Результати здійснених нею досліджень синдрому розумового інфантилізму під час пубертатної кризи показують, що у 93% розвитку інфантильного характеру впливають чинники довкілля. До таких факторів відносяться: неповна або дисфункціональна сім'я, алкоголізм батьків, що стосується всієї родини, відхилення в характері батьків, судимості батьків, невідповідні стилі виховання, такі як надмірна опіка, відсутність братів і сестер, а також статус єдиної дитини в сім'ї [5].

Слід зазначити, що у літературі існують різні погляди на інфантилізм, і, незважаючи на відносно тривалий історичний період вивчення проблеми, загальноприйнятого визначення досі не існує. Він сприймається як розлад інтелектуальної діяльності у зв'язку з затримкою розумового розвитку (О. Гур'єва; Р. Сухарєва, В. Лебединський). Інші дослідники розглядають інфантилізм як дизонтогенетичну форму прикордонної розумової відсталості, спричинену конституційно-генетичними, токсико-інфекційними впливами, що виникають на початку життя дитини, а також інтоксикацією організму (В. Ковальов). Деякі дослідники представляють інфантилізм як особливість фізичного та соціально-психологічного розвитку підлітка, розглядаючи його зв'язок із рисами характеру та психопатіями (А. Личко; Г. Сухарєва). Інфантилізм представляється як риса особистості (А. Петровський, М.

Ярошевський), а також як уповільнення розвитку організму та затримка особистісного, морального та соціального дозрівання (Г. Сухарева; В. Лебединський; С. Максименко; Р. Павелків; М. Савчин). Інші автори наголошують на його зв'язку з порушенням процесів соціалізації, становлення самостійності та відповідальної поведінки в підлітковому віці (І. Бех; О. Бондарчук; С. Максименко; М. Титаренко). У цьому контексті інфантилізм розглядається як особливість особистісного розвитку, що проявляється у недостатній зрілості саморегуляції, мотиваційної сфери та життєвого планування (Г. Костюк; Р. Павелків; О. Скрипченко). Окремі дослідники трактують інфантилізм як специфічну особистісну характеристику, що проявляється у збереженні дитячих моделей поведінки, емоційної реактивності та залежності від зовнішніх факторів у прийнятті рішень (С. Максименко; М. Савчин; М. Титаренко). У межах сучасної української психології також підкреслюється роль соціального середовища та стилю сімейного виховання у формуванні інфантильних рис, зокрема надмірної опіки або недостатньої вимогливості до дитини (І. Бех; О. Бондарчук; С. Максименко). Наукові знання про соціально-психологічні аспекти інфантилізму представлені вкрай мізерно.

Узагальнюючи, у результаті аналізу психологічних детермінантів формування інфантилізму в підлітковому віці можна виокремити три основні групи: біологічні, психічні, соціально-психологічні (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Психологічні детермінанти формування інфантилізму в підлітковому віці

Детермінанти	Причина інфантилізму	Автор
Біологічні	Інтоксикації, інфекції, травми, ендокринні захворювання	Г. Антон
	Дисфункції ендокринних залоз (щитоподібна, статеві залози, підшлункова залоза)	М. Блейлер
	Ендокринні розлади, мікседема, дегенеративні зміни як основа психічного інфантилізму	Е. Крепелін, Дж. Лорейн, У. Орд, У. Штеккель

	Порушення фізичного та психофізичного розвитку внаслідок біологічних факторів	В. Ковальов
Продовження табл. 1.1		
Психологічні	Нерозвиненість психологічних захистів, несформованість зрілої особистісної структури	К. Абрахам
	Розгляд інфантилізму як не завжди патологічного, а як варіанту вікової норми	Е. Кельмішкейт
	Розмежування понять «інфантилізм» (біомедичний стан) і «інфантильність» (психологічні прояви)	М. Ільїн
Соціально-психологічні	Особливість соціально-психологічного розвитку	А. Личко
	Неправильне виховання	В. Гур'єва
	Загальні умови соціалізації: недостатній розвиток саморегуляції, мотивації, життєвого планування	Г. Костюк, О. Скрипченко, Р. Павелків
	Порушення соціалізації, становлення самостійності та відповідальності	І. Бех, О. Бондарчук, С. Максименко, М. Титаренко

Отже, можна зробити висновок, що інфантилізм - це явище, на яке впливають багато численних факторів [14]. Враховуючи природу цих факторів, є підстави вважати, що деякі з них можуть піддатися корекції, що, своєю чергою, може вплинути на ступінь прояву цього явища в окремих людей. Розуміння цих передумов дозволяє більш ефективно підходити до діагностики та корекції інфантильних рис у підлітків, сприяючи їх гармонійному розвитку та адаптації в соціумі.

1.3 Особливості проявів інфантилізму у підлітків та його вплив на розвиток особистості

Ю. Форманюк зазначає, що у віці 12-16 років підліток вступає в так званий пубертатний критичний період. У цьому віці відбувається інтенсивне зростання підлітка. Вікові кризи супроводжуються складними нейроендокринними змінами, що також можуть спричинити прояви інфантильності та інфантильної поведінки. При цьому відсутні ознаки органічних змін у головному мозку [37, с 1].

У сучасному суспільстві інфантилізм є поширеним явищем, яке вражає вагому кількість підлітків. Ці підлітки часто демонструють риси, пов'язані з психопатичною або невротичною поведінкою, а також непсихотичні поведінкові проблеми. А. Личко наголошував, що інфантилізм найчастіше спостерігається у людей з такими рисами характеру, як істерія, емоційна нестабільність, конформізм і рідше епілептоїдна схильність [21]. С. Максименко особливо підкреслював, що інфантильність може поєднуватися як з нормальним інтелектуальним розвитком, так і з відставанням або випередженням у когнітивній сфері. Тому, особистісний інфантилізм можна розглядати як своєрідний прояв гетерохронності, тобто нерівномірності у розвитку особистості [23]. М. Савчин вважав, що загальні розумові здібності людини до 15-16 років, зазвичай, вже сформовані і такого швидкого їх розвитку, як у дитинстві, вже не спостерігається. Проте, вони продовжують вдосконалюватися. Оволодіння складними інтелектуальними операціями та збагачення розумового апарату роблять інтелектуальну діяльність юнаків та дівчат більш стійкою і ефективною, наближаючи її до діяльності дорослих. Особливо швидко розвиваються спеціальні здібності [29].

Інфантилізм у підлітків характеризується низкою відмінних рис, які впливають на їх поведінку, сприйняття світу та взаємодію з оточуючими. Особливості інфантильної поведінки у підлітків можна розглядати з різних точок зору, враховуючи емоційні, психологічні та соціальні аспекти.

Як розглядали А. Кіріллова та І. Антоненко, проявом емоційної незрілості є нестійкість настрою. Підлітки з інфантильними рисами часто демонструють емоційну нестабільність. Їх настрої може змінюватися швидко і без видимих причин, вони легко впадають у крайнощі: від радості до сліз, від спокою до агресії. Вони також мають труднощі з регуляцією своїх емоцій, вони можуть різко реагувати на незначні події, не стримуючи емоційні спалахи. У ситуаціях стресу або конфлікту підлітки з інфантильними рисами інколи повертаються до більш ранніх форм поведінки. Це може проявлятися

у надмірній образливості, плачі, спалахах агресії чи прагненні уникнути вирішення проблем [16].

Серед поведінкових проявів інфантилізму можна виділити переважання розважальних інтересів над навчальними чи іншими соціально значущими видами діяльності. Такі підлітки часто віддають перевагу іграм та відпочинку, уникаючи виконання обов'язків або завдань, які потребують зусиль і відповідальності. Вони можуть перекладати відповідальність за свої дії на інших людей та неохоче визнавати власні помилки. Також у підлітків з інфантильними рисами часто недостатньо розвинені навички самоаналізу та рефлексії. Вони рідко замислюються над причинами власної поведінки, не завжди здатні критично оцінювати свої вчинки та робити висновки з набутого досвіду. Через це життєві події не завжди стають для них джерелом особистісного розвитку та самовдосконалення [14].

Як пояснював Р. Павелків, завищена самооцінка часто притаманна в цьому віці у таких підлітків. Вони схильні до егоцентризму, тобто зосереджені на власних потребах і бажаннях та не завжди враховують почуття і потреби інших людей. Інфантильні підлітки часто мають завищену самооцінку, що не відповідає їх реальним можливостям і досягненням, а це у свою чергу може призводити до конфліктів і розчарувань [27]. Також не можна не відмітити те, що в таких підлітків нерідко присутній зовнішній локус контролю. Інфантильні підлітки часто схильні перекладати відповідальність за свої невдачі на зовнішні обставини або інших людей, замість того щоб визнавати свої помилки [31]. Психологічні особливості інфантильної поведінки є важливим аспектом для вивчення, оскільки вони впливають на процес особистісного розвитку, соціалізацію та формування психологічної зрілості підлітка.

Психогенний інфантилізм вважається найменш вивченим типом [48]. Він характеризується виразом аномального розвитку особистості через несприятливі умови виховання. Так, наприклад, у роботах А. Личко

інфантилізм розглядається як основний фактор виникнення нейропсихіатричних розладів та психопатій у підлітків, особливо у контексті затримки розвитку. Дослідник зазначає, що в інфантильних підлітків часто виявляються такі моделі поведінки, як відмова, протидія, імітація, негативна імітація, компенсація та гіперкомпенсація. А. Личко також повідомляє про відхилення у сексуальній поведінці та суїцидальні дії як прояви реакції імітації у інфантильних особистостей. Він стверджує, що люди з нестабільними та лабільними рисами характеру найбільш схильні до прояву інфантилізму. Дослідник виділяє кілька соціально-психологічних факторів, що сприяють інфантилізму, включаючи дисгармонійне сімейне середовище, яке виступає як психогенні тригери психопатій та акцентуації характеру; неправильне виховання у формі недостатньої турботи (гіпозахист), надмірної турботи (гіперзахист), поблажливого виховання (сімейний ідол), поблажливої зневаги, виховання, зосередженого на хворобі, емоційного заперечення та зовнішніх умов поза сім'єю. В умовах занедбаності спостерігається розвиток патологічної особистості, такої як емоційна нестабільність, нездатність контролювати емоції та бажання, імпульсивність, відсутність почуття обов'язку та відповідальності. У випадках надмірної опіки психогенна затримка емоційного розвитку відображається у формуванні егоцентризму, нездатності докладати рішучих зусиль або працювати самостійно, а також відсутності автономії. У травматичних умовах виховання, де присутні жорстокість та авторитаризм, відбувається розвиток невротичного типу особистості, що характеризується затримкою психічного розвитку, що проявляється як безініціативність, сором'язливість, боязкість. Тому всі форми психогенного інфантилізму характеризуються соціальною незрілістю, що виражається через відсутність або недостатність вищих етичних цінностей та системи ідеалів [21].

До характерних проявів інфантильної поведінки належать також соціальні особливості, зокрема залежність від дорослих, труднощі соціальної

адаптації та недостатнє прийняття соціальних норм і правил. Інфантильні підлітки часто покладаються на батьків або інших значущих дорослих під час прийняття рішень і вирішення життєвих проблем. Крім того, у них можуть виникати труднощі під час адаптації до нових умов, наприклад при переході до старших класів, зміні навчального закладу або входженні в новий колектив. Також їм буває складно приймати нові соціальні ролі та пов'язані з ними обов'язки [31]. Інфантильні підлітки нерідко демонструють байдужість до загальноприйнятих правил поведінки або свідомо їх ігнорують. Це може бути пов'язано як із недостатнім розумінням значення соціальних норм, так і з небажанням дотримуватися певних обмежень.

У своєму дослідженні ролі інфантильних рис у структурі особистості Ю. Форманюк розробила п'ятифакторну модель особистості підлітків. Ці фактори включають аутичні, абсорбуючі, інфантильні, ананкастичні та невротичні риси. Інфантильний фактор, зокрема, відповідає за поведінку, типову для ранніх стадій розвитку, таку як відсутність відповідальності за власне життя та постійний егоцентризм [37]. За словами Форманюк, інфантильна риса служить балансом між довірливістю та перебільшеним почуттям власної гідності. Вона пов'язана з сильною потребою в увазі, пошуком схвалення та підтримки, відсутністю відповідальності та зниженим прагненням до досягнення життєвих цілей [38].

Серед способів компенсації, які використовують підлітки з інфантильними рисами, досить поширеним є прагнення уникнути реальних труднощів через занурення у віртуальний простір. Це може проявлятися у надмірному захопленні комп'ютерними іграми, соціальними мережами або іншими видами онлайн-активності. У віртуальному середовищі підліток отримує можливість відчувати контроль над ситуацією, досягти швидкого успіху та тимчасово відволіктися від проблем реального життя. Також для таких підлітків характерна схильність до фантазування, створення уявних

образів і ситуацій, у яких вони почуваються більш впевнено та комфортно [8; 15].

У підлітковому віці особливого значення набуває спілкування з однолітками, тому підлітки з ознаками інфантилізму часто шукають підтримки серед ровесників, які поділяють схожі інтереси та моделі поведінки. У деяких випадках це може сприяти закріпленню безвідповідальності, уникання труднощів та інших незрілих форм поведінки [16].

Інфантильна поведінка може негативно впливати на різні сфери життя підлітка. Зокрема, вона нерідко стає причиною конфліктів у сім'ї, оскільки підліток може уникати виконання своїх обов'язків, демонструвати неготовність до відповідальності та проявляти надмірну залежність від батьків. Крім того, постійні труднощі у досягненні поставлених цілей можуть сприяти зниженню самооцінки, появі тривожності, невпевненості у власних силах та інших психологічних проблем [31].

Окрему увагу варто звернути на ризик формування асоціальних форм поведінки. Недостатній розвиток самоконтролю, відповідальності та усвідомлення наслідків власних вчинків може призводити до порушення соціальних норм і правил. У майбутньому це може створювати труднощі як у професійній сфері, так і в особистому житті [6].

У сучасних психологічних дослідженнях інфантилізм часто аналізується у зв'язку з тим, як людина визначає причини того, що відбувається в його житті. Дж. Роттер ввів поняття «локус контролю», що описує цю схильність: чи пояснюють результати своїх дій внутрішніми (власними) чи зовнішніми (навколишніми) причинами [26]. У людей із вираженим інфантилізмом частіше спостерігається зовнішній локус контролю. Це проявляється в тому, що вони схильні перекладати відповідальність за свої успіхи та невдачі на інших людей, життєві обставини чи випадковість. Вони уникають брати він відповідальність прийняття

рішень і вважають, що наслідки їхніх дій залежить від зовнішніх чинників [30]. Внутрішній локус контролю, навпаки, передбачає усвідомлення своєї ролі у подіях, здатність самостійно приймати рішення і керувати своєю поведінкою – якості, властиві психологічно зрілої особистості. Тому, особливості локусу контролю можуть бути одним із ключових психологічних індикаторів, пов'язаних із проявами інфантилізму в підлітковому віці.

Не менш важливим фактором пов'язаним із проявами інфантилізму є рівень розвитку емоційного інтелекту особистості. Згідно з теоріями П. Саловея, Дж. Майєра та Д. Гоулмана, емоційний інтелект є комплексом здібностей: усвідомлювати свої емоції, розуміти почуття інших, керувати своїми емоційними реакціями та ефективно використовувати цю інформацію в міжособистісній взаємодії [45; 50]. Емоційна незрілість, одна з ключових рис інфантилізму, виявляється у нестабільності настрою, імпульсивності, складностях із самоконтролем та недостатньої розвиненості навичок емоційної регуляції. Отже, низький рівень емоційного інтелекту може бути психологічною основою на формування інфантильних особистісних характеристик. Водночас високий емоційний інтелект сприяє розвитку таких якостей, як відповідальність, саморегуляція, емпатія та соціальна зрілість, що, у свою чергу, знижує ймовірність прояву інфантильності у поведінці підлітків.

Дослідження наукової літератури показує, що локус контролю та емоційний інтелект є значущими психологічними факторами, що корелюють із проявами інфантилізму у підлітків. Зокрема, переважання зовнішнього локус контролю може обумовлювати схильність до залежності від зовнішніх умов та ухилення від відповідальності, тоді як дефіцит емоційного інтелекту асоціюється з емоційною незрілістю та проблемами у сфері саморегуляції.

Аналіз наукової літератури дозволяє підсумувати, що інфантильність у підлітків є комплексним явищем, що зачіпає їх емоційну, поведінкову та соціальну сфери. Емоційно це проявляється у нестійкості настрою,

імпульсивних реакціях, підвищеній уразливості та нездатності самотійно справлятися з негативними емоціями, що потребує зовнішньої підтримки [16]. Поведінково інфантильні підлітки уникають відповідальності, ставлять розваги вище за навчання і значних справ, відчують труднощі з плануванням і самоаналізом, схильні перекидати провину за свої невдачі [27]. У соціальному плані вони демонструють залежність від дорослих, проблеми з адаптацією, неприйняття соціальних і труднощі у побудові здорових відносин. Ці прояви можуть призводити до сімейних конфліктів, труднощів у навчанні та спілкуванні, а також негативно відбиватися на подальшому становленні особистості [31]. Отже, своєчасне розпізнавання та корекція інфантильності є ключовими для розвитку у підлітків психологічної зрілості, самотійності та успішної інтеграції у суспільство.

Висновки до 1 розділу

Теоретичний аналіз наукових джерел з проблеми інфантилізму дозволив узагальнити основні підходи до розуміння цього феномена та визначити його місце в системі сучасних психологічних досліджень. Встановлено, що інфантилізм є складним і багатогранним явищем, яке проявляється у недостатній сформованості емоційно-вольової сфери, незрілості поведінки, труднощах соціальної адаптації та відповідальності. Дослідження показали, що проблема інфантилізму розглядалася представниками різних психологічних напрямів, що сприяло формуванню комплексного бачення причин, механізмів та особливостей його прояву.

Узагальнення результатів теоретичних досліджень дало змогу охарактеризувати основні прояви інфантилізму в підлітковому віці. Виявлено, що підлітки з інфантильними рисами часто демонструють емоційну нестійкість, залежність від думки та підтримки оточення, недостатній рівень самотійності, труднощі у прийнятті рішень і виконанні соціальних обов'язків. Для них також характерні проблеми з адаптацією до нових умов, схильність уникати відповідальності та недостатній розвиток

навичок самоконтролю. Встановлено, що інфантильна поведінка може проявлятися як в емоційній, так і в соціальній та поведінковій сферах особистості.

Аналіз наукових праць щодо чинників формування інфантилізму дозволив визначити його як результат взаємодії біологічних, психологічних і соціальних факторів. Встановлено, що на розвиток інфантильних рис можуть впливати особливості нервово-психічного розвитку, спадкові та фізіологічні передумови, специфіка сімейного виховання, стиль батьківської взаємодії, а також умови соціального середовища. Особливого значення набувають такі чинники, як надмірна батьківська опіка, недостатній рівень самостійності дитини та обмежені можливості для набуття власного життєвого досвіду.

Проведений теоретичний аналіз дозволив розкрити сутність інфантилізму як психологічного феномена, визначити особливості його прояву в підлітковому віці та окреслити основні чинники його формування. Отримані результати створюють теоретичне підґрунтя для подальшого емпіричного дослідження рівня вираженості інфантилізму у підлітків та розроблення корекційно-розвивальних заходів, спрямованих на розвиток самостійності, відповідальності й психологічної зрілості особистості.

РОЗДІЛ II.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ІНФАНТИЛІЗМУ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

2.1. Огляд психодіагностичних методик, спрямованих на вивчення інфантилізму підлітків

Інфантилізм, як особистісна незрілість, проявляється у недостатньо розвиненій емоційно-вольовій сфері особистості відповідно до вікових норм. Зазвичай інфантильність як стійка особистісна характеристика високо корелює з такими рисами, як зовнішній локус контролю, завищена самооцінка, завищений рівень вимог, егоцентризм, готовність за будь-яких обставин перекидати відповідальність за невдачі на інших, а також загострене, іноді навіть хворобливе, почуття психологічної незахищеності [16]. Основним компенсаторним механізмом при цьому є прагнення уникнути необхідності адекватно оцінювати об'єктивну соціальну реальність, зокрема через занурення у віртуальну реальність.

Для емпіричної перевірки теоретичних уявлень про психологічні детермінанти та характеристики, пов'язані з інфантилізмом у підлітковому віці, було розроблено дослідження, спрямоване на всебічне вивчення цього явища. Враховуючи, що інфантилізм є складною соціально-психологічною проблемою, у процесі дослідження використовувалися валідні та надійні психодіагностичні інструменти для оцінки емоційних, когнітивних та поведінкових рис підлітків, а також для визначення їхнього рівня особистісної зрілості та почуття відповідальності.

На сучасному етапі психодіагностика рівня інфантилізму охоплює кілька підходів, заснованих на різних теоретичних моделях. Їх умовно можна розділити на три основні групи: тестування здібностей (підхід, заснований на

здібностях), анкетування (підхід, заснований на рисах) та комбіновані або змішані методи (підхід, заснований на змішаних моделях).

Для всебічного вивчення проявів інфантилізму у підлітковому віці було обрано ряд психодіагностичних методів, кожен із яких було розроблено вивчення конкретних аспектів цього явища.

Для глибокого розуміння причин та психологічних особливостей інфантилізму, важливо застосовувати надійні та валідні психодіагностичні методики, такі як особистісні та проєктивні.

Зважаючи на це, були обрані такі методи дослідження:

1. «Когнітивна орієнтація (локус контролю)». (Дж. Роттер)
2. Тест «Емоційний інтелект / тест EQ» (Н. Холл)
3. Опитувальник «Рівень інфантилізму» (А.А. Серегіна).

Перша методика - опитувальник «Когнітивна орієнтація (локус контролю)» Дж. Роттера широко використовується для вимірювання показників спрямованості підлітків на зовнішній (екстернальний) або внутрішній (інтернальний) локус контролю [26]. Екстернали вважають, що їхні невдачі є результатом випадковостей або негативного впливу інших людей. Вони потребують зовнішньої підтримки та схвалення. Інтернали, навпаки, переконані, що їхні успіхи або невдачі не є випадковими і залежать від їхньої компетентності, здібностей і цілеспрямованості, тобто від них самих. Вони схильні до рефлексії власної поведінки, менш піддаються тиску з боку інших, сильніше реагують на втрату особистої свободи, активніше шукають інформацію для ухвалення рішень та більш впевнені в собі.

Методика «Когнітивна орієнтація (локус контролю)» Дж. Роттера підходить для дослідження інфантилізму підлітків з кількох причин:

Інфантилізм характеризується зовнішнім локусом контролю, що означає, що інфантильні підлітки схильні приписувати свої успіхи чи невдачі зовнішнім чинникам, а не власним діям. Методика Дж. Роттера дозволяє виміряти цей аспект, визначаючи, наскільки підліток схильний до

зовнішнього або внутрішнього локусу контролю. Інфантильні підлітки часто мають несформовану емоційно-вольову сферу, що відображається у їхній нездатності приймати відповідальні рішення і долати труднощі. Вимірювання локусу контролю допомагає виявити, наскільки підліток готовий брати на себе відповідальність за свої дії.

Методика пропонує стандартизовані питання та бланки для відповідей, що дозволяє отримати об'єктивні результати та проводити порівняння між різними групами підлітків. Це сприяє точнішій діагностиці та аналізу інфантильних тенденцій [13].

Методика «Когнітивна орієнтація (локус контролю)» Дж. Роттера є ефективним інструментом для дослідження інфантилізму підлітків, допомагаючи виявити усі ключові аспекти їхньої особистісної зрілості та схильності до відповідальності. Завдяки зручності проведення цієї методики та її потенціалу для виявлення домінуючих рис особистості, вона набула великої популярності та широко застосовується шкільними психологами.

Кожному досліджуваному слід надати індивідуальний текст опитувальника та бланк для відповідей з нумерацією тверджень, що відповідає тексту опитувальника.

Другим тестом було обрано «Емоційний інтелект / тест EQ» (Н. Холл), який досліджує емоційний інтелект підлітків та базується на припущенні, що його компоненти пов'язані з рефлексією, тому методика Ніколаса Холла була обрана для проведення семантичного аналізу домінуючого стану підлітків.

Емоційні переживання нерозривно пов'язані з самопізнанням і визначають рівень самосвідомості особистості. Емоційний інтелект є невід'ємною частиною особистісної зрілості, оскільки він лежить в основі розвитку самомотивування, самоконтролю, наполегливості, аналізу й розуміння власних переживань та емоцій інших людей. Емоційний інтелект є ключем до благополуччя та успіху в житті, дозволяючи людині адекватно

сприймати соціальне середовище та критично оцінювати свій досвід і досвід інших людей [13, с. 26].

Тест «Емоційний інтелект / тест EQ» Н. Холла підходить для дослідження інфантилізму підлітків з кількох важливих причин:

Інфантилізм часто пов'язаний із низьким рівнем емоційної зрілості. Тест «Емоційний інтелект / тест EQ» Н. Холла дозволяє виміряти здатність підлітка розпізнавати, розуміти та керувати своїми емоціями. Низький рівень цих навичок може свідчити про інфантильність.

Емоційний інтелект включає такі компоненти, як самосвідомість та самоконтроль. Інфантильні підлітки часто мають труднощі з усвідомленням та регулюванням своїх емоцій, що впливає на їх поведінку і прийняття рішень. Тест «Емоційний інтелект / тест EQ» допомагає оцінити ці аспекти особистості.

Емоційний інтелект також включає навички соціальної взаємодії, такі як емпатія і управління стосунками. Інфантильні підлітки можуть мати труднощі в цих областях, що впливає на їхню здатність до здорових взаємин з однолітками та дорослими, отже цей тест допомагає визначити ці проблеми. Компоненти емоційного інтелекту, як-от самомотивація та наполегливість, є ключовими для особистісної зрілості. Інфантильні підлітки часто демонструють низький рівень цих якостей, що відображається в їхній поведінці та академічних досягненнях. Тест «Емоційний інтелект / тест EQ» дозволяє оцінити ці аспекти.

Методика «Емоційний інтелект / тест EQ» Н. Холла дозволяє провести семантичний аналіз домінуючого емоційного стану підлітка, що дає змогу глибше зрозуміти їхні емоційні переживання та психологічний стан. Це важливо для визначення ступеня інфантильності [34].

Таким чином, тест «Емоційний інтелект / тест EQ» Н. Холла є ефективним інструментом для дослідження інфантилізму підлітків, оскільки

він охоплює ключові аспекти емоційної зрілості, самосвідомості, соціальної взаємодії, мотивації та самоконтролю.

Останнім використаним інструментом оцінки став опитувальник «Рівень інфантилізму», розроблений А.А. Серегіною. Автор визначає інфантилізм як сукупність особистісних рис, що відображають емоційну та вольову незрілість, затримку морального та соціального розвитку, низьку мотивацію до досягнень, відсутність самостійності у прийнятті рішень та діях, залежність від інших, хаотична поведінка, залежне становище, гедоністичні схильності та нерозвинені рефлекси задоволення та розвага. Опитувальник включає вісім шкал, які разом допомагають визначити три рівні інфантилізму: високий, середній, низький і неінфантильний. Загальний бал за всіма шкалами дає загальне уявлення про рівень інфантилізму (див. Додаток А) [9].

Шкала 1: «Емоційно-вольова сфера»

Шкала 2: «Мотивація до роботи»

Шкала 3: «Ціннісні орієнтації»

Шкала 4: «Розваги, гедонізм»

Шкала 5: «Рефлексія»

Шкала 6: «Залежність, безвідповідальність»

Шкала 7: «Безлад, хаотична поведінка»

Шкала 8: «Поведінка, спрямована на подолання труднощів»

Індикатори, що використовуються в даній методології, оцінюють наступні аспекти інфантильної особистості:

1. Незрілість в емоційно-вольовій сфері, включаючи такі аспекти, як самоактуалізація, відповідальність, самоприйняття та життєва енергія.

2. Затримка морального та соціального розвитку, включаючи відповідальність, соціальну орієнтацію поведінки та соціальну компетентність.

3. Низька мотивація до здобутків, яка пов'язана з самоактуалізацією, самоорганізацією життєвого простору, усвідомленістю та різноманітним індивідуальних інтересів.

4. Відсутність незалежності у прийнятті рішень та діях, що пов'язано з самоприйняттям, автономією та самоорганізацією життєвого простору

5. Залежність від інших, що пов'язано з автономією, життєздатністю та самоприйняттям.

6. Хаотичне поведінка, що з самоприйняттям, цілісністю, усвідомленістю і самоорганізацією життєвого простору.

7. Залежна позиція, що пов'язано із самоактуалізацією, відповідальністю, усвідомленістю та життєздатністю

8. Гедоністичні тенденції, що пов'язано з самоактуалізацією, усвідомленістю, відповідальністю, життєздатністю та цілісністю

9. Нерозвинені рефлексивні здібності з сильною потребою в негайному задоволенні та розвазі, що включає самоактуалізацію, різноманітність індивідуальних інтересів, самоприйняття, життєздатність, автономію, відповідальність, усвідомленість і цілісність.

Автор пропонує такі норми для інтерпретації загального балу:

- від 0 до 30 балів - не інфантильна людина
- від 31 до 60 балів - злегка інфантильний особисті якості
- 61-90 балів - помірковано інфантильна особистість
- 91 бал і вище – вкрай інфантильна особистість

2.2 Аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження

Дослідження було здійснено на базі Ізмаїльського ліцею № 1 з гімназією з поглибленим вивченням англійської мови Ізмаїльського району Одеської області. Вибіркова група складалася з учнів середньої школи, які навчалися за стандартною системою навчання. Учасники вибірки

добровільно висловили бажання взяти участь у дослідженні. Загальна чисельність вибірки становила 23 особи. У дослідженні взяли участь 12 хлопчиків і 11 дівчаток, загалом 23 підлітка, віком 14-15 років.

Дослідження було організовано відповідно до етичних стандартів психологічних досліджень. Учасникам було надано вибір добровільно взяти участь, і вони були повністю поінформовані про мету та процедури дослідження до його початку. Їх конфіденційність та анонімність суворо дотримувалися. Особлива увага була приділена створенню психологічно безпечної обстановки, яка сприяла відкритості серед підлітків, тим самим підвищуючи точність та надійність зібраних даних.

Аналіз емпіричних даних, зібраних у ході дослідження психологічних особливостей інфантилізму серед підлітків ($n=23$), дозволив виявити специфічні способи прояву інфантилізму в когнітивних, емоційних та поведінкових аспектах особистості. Загальні результати, отримані за допомогою низки психодіагностичних інструментів, свідчать, що загальний рівень інфантилізму серед учасників є середнім, але варіюється в залежності від індивідуальних психологічних особливостей та характеристик їх соціального оточення.

За допомогою методики «Когнітивна орієнтація (локус контролю)» (Дж. Роттер) було встановлено, що найменша частина підлітків демонструє внутрішній локус контролю, що вказує на розвинене почуття відповідальності за свої дії та здатність до саморегуляції. Однак значна кількість учасників демонструє змішаний локус контролю, що відображає непослідовне ставлення до відповідальності та коливання між самодостатністю та опорою на зовнішні джерела. Невелика частка підлітків продемонструвала зовнішній локус контролю, який пов'язаний зі схильністю перекладати відповідальність на зовнішні чинники, уникати прийняття рішень та виявляти залежну поведінку - риси, які зазвичай пов'язуються з інфантилізмом.

Результати тесту «Емоційний інтелект/EQ» (Н. Холл) показали, що більшість підлітків мали середній рівень емоційного інтелекту, що свідчить про те, що вони лише частково розвинули здатність розпізнавати та керувати своїми емоціями. Однак деякі респонденти продемонстрували нижчий рівень емоційного інтелекту, що було пов'язано з труднощами у розумінні власних емоцій, імпульсивною поведінкою, емоційною нестабільністю та залежністю від зовнішньої оцінки. Ці характеристики тісно пов'язані з інфантилізмом, оскільки вказують на недостатню емоційну та вольову зрілість.

Згідно з опитувальником «Рівень інфантилізму» (А.А. Серегіна), більшість учасників набрали бали в середньому діапазоні інфантилізму, демонструючи часткову залежність від дорослих, обмежену незалежність та схильність уникати відповідальності у складних ситуаціях. Однак у частини підлітків спостерігався вищий рівень інфантилізму, що виявляється в явній емоційній незрілості, труднощі у прийнятті рішень, залежній поведінці та небажанні брати на себе відповідальність дорослого життя. Невелика кількість респондентів продемонструвала низький рівень інфантилізму, що свідчить про більшу особистісну зрілість, автономію та почуття відповідальності.

Таблиця 2.1

Результати вивчення локусу контролю за методикою «Когнітивна орієнтація» Дж. Роттера (у %)

Показники локусу контролю	Хлопці (n=12), %	Дівчата (n=11), %	Загальний показник (n=23),%
Екстернальність	25	36	30
Інтернальність	33	9	22
Змішаний тип	42	55	48

З цього можна зробити висновок, що у більшості підлітків переважає змішаний тип (48%), що свідчить про їх нахил до нестійкості відповідальності. Також можна побачити, що дівчата більш схильні до

екстернальності, тоді як хлопці частіше мають інтернальність, але теж домінує змішаний тип.

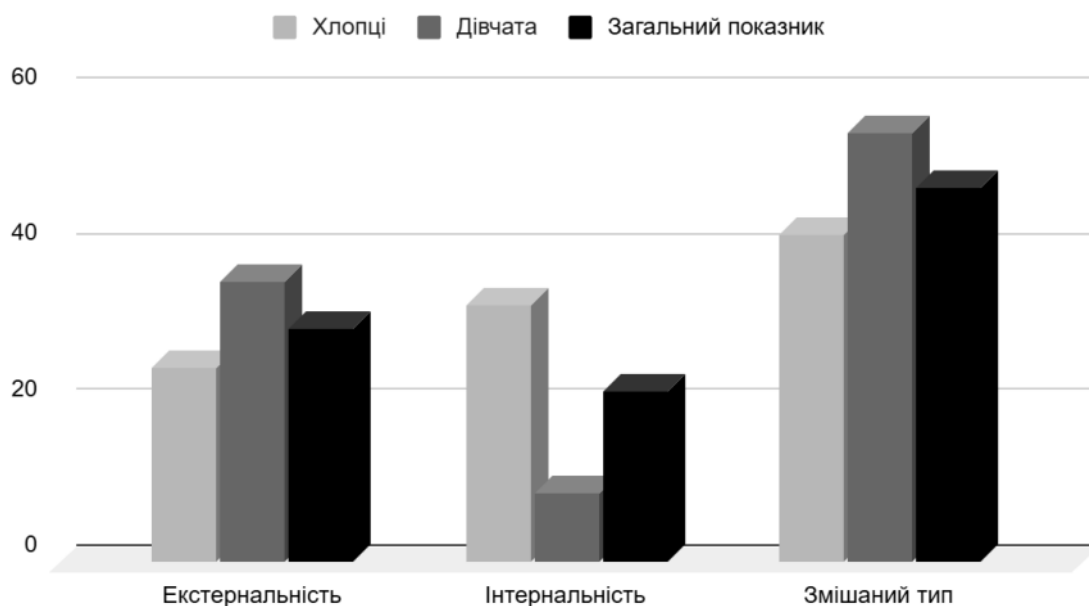
Таблиця 2.2

Інтегральний показник локусу контролю підлітків (у %)

Показник	Хлопці (n=12), %	Дівчата (n=11), %	Загальний показник (n=23), %
Домінування інтернальності	33	9	22
Домінування екстернальності	25	36	30
Домінування змішаного типу	42	55	48

Результати тесту на визначення локусу контролю за методикою

Локус контролю

ра представлені в діаграмі 2.1

Рис. 2.1 Рівні локусу контролю у підлітків середнього навчального закладу за методикою «Когнітивна орієнтація» Дж. Роттера.

«К
ог
ніт
ив
на
орі
єнт
аці
я»
Дж
.
Ро
те

Дослідження локусу контролю підлітків за методикою Дж. Роттера засвідчило переважання змішаного типу локусу контролю, який було виявлено у 48 % респондентів. Отримані результати свідчать про недостатню сформованість стійкої системи уявлень щодо джерел контролю власних досягнень і невдач. Для підлітків із таким типом локусу контролю характерне ситуативне пояснення подій, бо вони можуть пояснювати їх як своїми зусиллями, так і зовнішніми чинниками.

Виявлені особливості відображають закономірності підліткового розвитку, зокрема, період активного формування особистої відповідальності, самостійності та усвідомлення своєї ролі у життєвих подіях. Нестійкий локус контролю може сигналізувати у тому, що процес становлення суб'єктної позиції особистості ще завершено. Надалі, за умови успішного особистісного розвитку, локус контролю стає більш стабільним, що проявляється у частішому зв'язку результатів діяльності зі своїми діями та рішеннями підлітків [28].

Результати дослідження наголошують на важливості розвитку у підлітків зі змішаним локусом контролю навичок, пов'язаних з відповідальністю, самоконтролем та розумінням наслідків своїх дій. Ці навички є фундаментом для формування зрілої та самостійної особистості, здатної приймати усвідомлені рішення [48].

Порівняльний аналіз даних показав, що уявлення про контроль за життєвими подіями різняться у хлопців та дівчат. У дівчат найчастіше зустрічається змішаний тип локусу контролю (55%), причому значна частина (36%) схиляється до зовнішнього контролю. Це може означати, що дівчата покладаються на думку оточуючих, соціальні норми і зовнішні обставини при інтерпретації подій. Лише невелика частка дівчат (9%) демонструє переважання внутрішнього локусу контролю, тобто віру у власну здатність впливати на те, що відбувається.

Серед юнаків також найпоширеніший змішаний тип (43%), проте тут спостерігається більш виражена тенденція до внутрішнього локусу контролю (33%). Це може свідчити про більшу схильність юнаків до самостійності, прийняття відповідальності за свої дії та усвідомлення свого впливу на перебіг подій. Зовнішній локус контролю зустрічається в юнаків рідше (25%), ніж в дівчат.

Результати дослідження вказують на те, що значна кількість підлітків ще не сформувала чіткого уявлення про те, наскільки вони самі контролюють своє життя. Майже третина опитаних схильна пояснювати події зовнішніми причинами, а не власними зусиллями. Тільки 22% підлітків демонструють внутрішній локус контролю, тобто віру у свою здатність впливати на те, що відбувається. Це може свідчити про неповний розвиток почуття відповідальності за свої дії та їх наслідки.

Отримані дані підтверджують, що уявлення підлітків про контроль над своїм життям тісно пов'язані з їх рівнем зрілості. Переважна більшість зовнішнього або змішаного типу локусу контролю може призводити до труднощів у прийнятті самостійних рішень, зниження відповідальності та підвищеної залежності від зовнішніх обставин. Ці висновки мають значення для подальшого аналізу психологічних причин інфантильності і розробки профілактичних і корекційних програм, вкладених у підвищення особистісної зрілості підлітків.

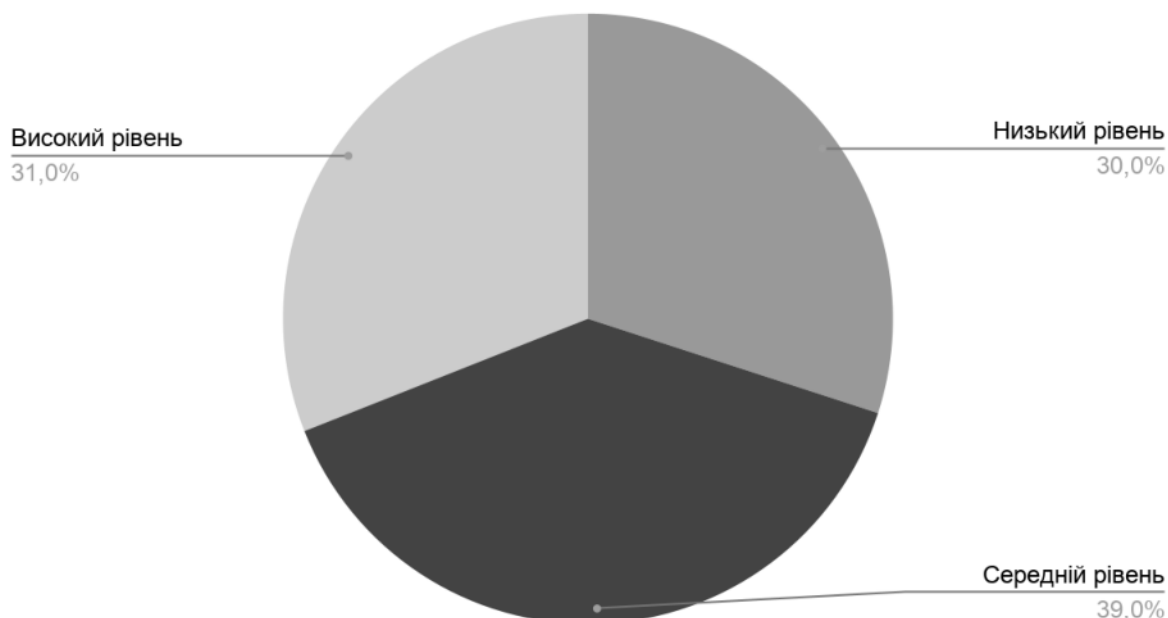
Таблиця 2.3

**Результати вивчення емоційного інтелекту за методикою Діагностика
"емоційного інтелекту" Н. Холла (у %)**

Рівень емоційного інтелекту	Хлопці (n=12), %	Дівчата (n=11), %	Загальний показник (n=23), %
Низький рівень	42	18	30
Середній рівень	42	36	39
Високий рівень	16	46	31

За результатами дослідження з тесту на емоційний інтелект інтелекту

Емоційний інтелект за методикою Н. Холла

за методикою Діагностика "емоційного інтелекту" Н. Холла було виявлено:

Рис. 2.2 Рівень емоційного інтелекту у підлітків середніх та вищих навчальних закладів за методикою емоційного інтелекту Н. Холла.

Аналіз результатів дослідження рівня емоційного інтелекту за методикою Н. Холла дозволив виявити значні особливості розвитку емоційної сфери підлітків як важливу складову їх особистісної зрілості. Узагальнені дані вказують на те, що в досліджуваній вибірці переважає середній рівень емоційного інтелекту (39%), що типово для підліткового віку та відображає перехідний характер розвитку емоційно-вольової сфери. Такий рівень свідчить про часткове формування здатності усвідомлювати, розуміти та регулювати емоції, але водночас вказує на недостатню стабільність цих процесів.

Близько 30% учасників дослідження мають досить низький рівень емоційного інтелекту, що є серйозним недоліком. Це може ускладнювати їм

розуміння своїх почуттів, контроль емоцій і обдумування дій. Коли у підлітків виникають такі проблеми, вони можуть бути дуже примхливими, надто покладатися на думку оточуючих та відчувати труднощі у спілкуванні з іншими. Це може бути пов'язано з проявом інфантилізму.

Високий рівень емоційного інтелекту було зафіксовано у 31% піддослідних, що свідчить про досить розвинені навички емоційної саморегуляції, емпатії та ефективної комунікації в деяких підлітків. Такі підлітки характеризуються більшою психологічною зрілістю, здатністю свідомо контролювати власну поведінку та відповідальним ставленням до соціальних взаємодій.

Вивчаючи розвиток емоційного інтелекту у хлопців та дівчат, виявлено деякі цікаві відмінності. Виявляється, дівчата, як правило, мають більш високий рівень емоційного інтелекту: близько 46% з них демонструють сильну здатність розуміти і керувати своїми емоціями. Це може бути пов'язано з тим, що дівчатка часто чутливіші до емоцій інших і краще вміють працювати з людьми. З іншого боку, хлопці, зазвичай, мають середній чи нижчий рівень емоційного інтелекту: близько 42% потрапляють у кожну категорію. Це може означати, що хлопцям складніше контролювати свої емоції та висловлювати їх здоровим чином. В цілому, ці відмінності припускають, що хлопцям і дівчатам можуть знадобитися різні підходи до розвитку емоційного інтелекту. Розуміючи ці відмінності, можна допомогти як хлопцям, так і дівчатам стати більш емоційно обізнаними та розвивати найкращі стосунки з оточуючими.

Отримані результати дозволяють стверджувати, що рівень емоційного інтелекту є важливим психологічним фактором, який впливає на формування інфантильних проявів у підлітковому віці. Зокрема, низький та середній рівні емоційного інтелекту можуть бути пов'язані з недостатнім формуванням емоційно-вольової сфери, яка проявляється залежно від зовнішніх обставин, труднощами у прийнятті самостійних рішень та нестабільністю поведінки.

Результати дослідження показують, що емоційний інтелект відіграє велику роль у тому, щоб допомогти підліткам стати зрілишими та менш незрілими. Це означає, що необхідно створювати та використовувати програми, які допомагають підліткам розвивати свої емоційні навички, вчитися контролювати себе та жити з оточуючими. Очевидно, що емоційний інтелект є ключем до зниження незрілої поведінки у підлітків, тому дуже важливо зосередитись на розвитку цієї галузі. Цього можна досягти, навчаючи їх розумінню та управлінню своїми емоціями, а також позитивній взаємодії з оточуючими. В результаті вони будуть краще підготовлені до вирішення життєвих завдань і стануть більш зрілими та відповідальними людьми.

В таблиці 2.4. було запропоновано розглянути показники прояву інфантильності за даними методики (РПШ) А. Серегіної

Таблиця 2.4.

**Показники прояву інфантильності за даними методики (РПШ) А.
Серегіної**

№	Шкали	М	σ
1	Інфантильність (ІНФ)	54,3	11,8
2	Позиція утриманства, залежність, безвідповідальність (УЗБ)	12,1	3,2
3	Емоційно-вольова сфера (ЕВС)	7,8	3,5
4	Неупорядкованість, хаотичність поведінки (ХАОС)	7,4	2,9
5	Подолаюча поведінка (ПП)	7,0	3,0
6	Трудова мотивація (ТМ)	6,2	2,1
7	Ціннісні орієнтації (ЦО)	5,1	2,3
8	Розваги, гедонізм (РГ)	4,9	1,8
9	Рефлексія (РЕФ)	4,4	2,2

Таблиця дає побачити середній показник інфантильності групи обстежуваних та показник стандартного відхилення, тобто наскільки підлітки відрізняються один від одного. В цілому портрет показує слабо інфантильну особистість. Загалом показники рівня інфантилізму розподілилися подібним чином:

Таблиця 2.5.

Рівень прояву інфантилізму у підлітків (n=23)

Рівень інфантилізму	Кількість осіб	%
Не інфантильна особистість	2	9%
Слабко інфантильна особистість	12	52%
Середньо інфантильна особистість	7	30%
Високо інфантильна особистість	2	9%

За результатами дослідження на рівень прояву інфантильності за методикою (РПІ) А. Серегіної було виявлено:

Проведене дослідження допомогло зібрати загальну картину інфантильності підлітків. Було відмічено, що інфантильність проявляється по-різному. Дослідження виявило кількісні та якісні ознаки інфантильності у

вибірці.

Рівень прояву інфантильності за даними методики (РПІ) А. Серегіної

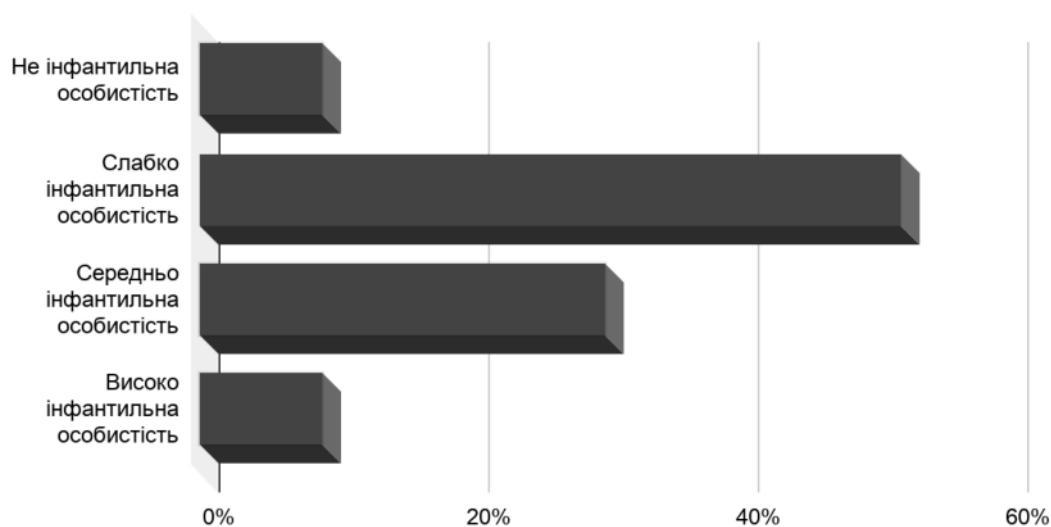

Рис. 2.3 Рівень прояву інфантильності у підлітків середніх навчальних закладів за методикою (РПІ) А. Серегіної.

Аналіз загального показника інфантильності за методикою О. Серегіної показав, що середнє значення інфантильності в досліджуваній вибірці становить $M = 54,3$ при $\sigma = 11,8$. Отриманий результат відповідає низькому

рівню прояву інфантильності у більшості підлітків. Водночас досить високий показник стандартного відхилення свідчить про значну індивідуальну варіативність досліджуваної ознаки, що вказує на неоднорідність вибірки за ступенем вираженості інфантильних проявів.

Для детальнішого аналізу було розглянуто окремі шкали методики. Найвищі середні показники виявлено за шкалами утриманства, залежності та безвідповідальності ($M = 12,1$; $\sigma = 3,2$). Отримані результати можуть бути пояснені специфікою підліткового віку, для якого характерним є незавершене формування особистісної автономії та відповідальності. Підлітки ще значною мірою залежать від батьківського контролю та підтримки, що може зумовлювати орієнтацію на зовнішню допомогу при вирішенні життєвих труднощів. Крім того, недостатній розвиток навичок самостійного прийняття рішень сприяє перекладанню відповідальності за наслідки власних дій на інших осіб або зовнішні обставини. Таким чином, високі показники залежності та безвідповідальності можуть розглядатися як прояви недостатньо сформованої особистісної зрілості.

Середній показник за шкалою емоційно-вольової незрілості становив $M = 7,8$ при $\sigma = 3,5$. Це свідчить про недостатній розвиток механізмів самоконтролю та вольової регуляції у частини досліджуваних. Відомо, що саме емоційно-вольова сфера є одним із ключових компонентів психологічної зрілості особистості. Недостатня здатність до регуляції емоційних станів може ускладнювати процес прийняття відповідальних рішень, а також сприяти виникненню імпульсивних форм поведінки.

Показники за шкалами хаотичності поведінки ($M = 7,4$) та долаючої поведінки ($M = 7,0$) свідчать про недостатню сформованість конструктивних стратегій подолання труднощів. Це може проявлятися у ситуативності поведінки, труднощах планування власної діяльності, униканні проблемних ситуацій або використанні малоефективних способів їх вирішення. Подібні

особливості поведінки часто пов'язані з недостатнім рівнем саморегуляції та особистісної відповідальності.

Низькі показники за шкалами рефлексії ($M = 4,4$) та ціннісних орієнтацій ($M = 5,1$) можуть свідчити про недостатній рівень усвідомлення власного внутрішнього світу, життєвих цілей та особистісних пріоритетів. З огляду на вікові особливості підліткового періоду такі результати є закономірними, оскільки саме в цей час відбувається активне формування системи цінностей, світогляду та особистісної ідентичності. Водночас недостатня рефлексивність може виступати чинником ризику для формування відповідальної та автономної особистості.

Аналіз розподілу рівнів інфантильності показав, що у більшості підлітків (52%) виявлено низький рівень інфантильності. Це свідчить про переважання адаптивних форм поведінки та відносно достатній рівень особистісної зрілості. У 30% респондентів встановлено середній рівень інфантильності, що може вказувати на наявність окремих труднощів у розвитку самостійності, відповідальності та соціальної зрілості.

Особливої уваги заслуговує група підлітків із високим рівнем інфантильності (9%). Для них характерними можуть бути виражена залежність від оточення, недостатній розвиток навичок саморегуляції, труднощі прийняття самостійних рішень та уникнення відповідальності за власні вчинки. Наявність такої групи свідчить про доцільність проведення цілеспрямованої психокорекційної та профілактичної роботи, спрямованої на розвиток особистісної автономії, відповідальності та емоційної зрілості.

Водночас 9% підлітків продемонстрували відсутність виражених інфантильних проявів. Для цієї групи характерними є більш високий рівень самостійності, відповідальності, рефлексивності та здатності до усвідомленого прийняття рішень.

Результати дослідження свідчать, що інфантильність у підлітковому віці має неоднорідний характер і проявляється через різний ступінь

сформованості відповідальності, самостійності, емоційно-вольової регуляції та рефлексії. Найбільш вираженими компонентами інфантильності виявилися залежність, утриманство та безвідповідальність, що може бути пов'язано з віковими особливостями становлення особистісної автономії. Отримані результати підтверджують необхідність своєчасного виявлення інфантильних проявів та розробки психологічних програм, спрямованих на формування відповідальності, саморегуляції та особистісної зрілості підлітків.

2.3 Психологічна профілактика та корекція проявів інфантилізму у підлітків

Інфантилізм, як форма особистісної незрілості, може мати значний вплив на розвиток підлітків, їх соціалізацію, навчання та загальне психологічне благополуччя. Враховуючи результати досліджень, важливо розробити ефективні заходи для профілактики інфантилізму, які сприятимуть формуванню зрілої особистості. Нижче наведено психологічні рекомендації, спрямовані на зменшення проявів інфантилізму у підлітків.

Важливим напрямом профілактики та подолання інфантильних проявів у підлітковому віці є розвиток емоційного інтелекту. Саме він допомагає людині краще розуміти власні переживання, контролювати емоційні реакції, співпереживати іншим людям та ефективно взаємодіяти з оточенням. Тому доцільним є впровадження різноманітних програм і занять, спрямованих на формування навичок самосвідомості, саморегуляції, емпатії та конструктивного спілкування. У межах навчального процесу це можуть бути тренінгові заняття, практичні вправи, психологічні ігри та інші форми роботи, які допомагають підліткам навчитися розпізнавати власні емоції та керувати ними [15]. Для оцінки рівня розвитку емоційного інтелекту можуть використовуватися психодіагностичні методики, зокрема тест Н. Холла [34].

Не менш важливим є формування адекватної самооцінки та розвиток самосвідомості. Досить часто підлітки з інфантильними рисами не впевнені у власних можливостях, залежать від думки інших людей або, навпаки, мають викривлене уявлення про себе. У зв'язку з цим корисними є індивідуальні та групові консультації психолога, спрямовані на самопізнання, усвідомлення власних сильних сторін і формування позитивного ставлення до себе. Також ефективними можуть бути тренінги особистісного зростання, під час яких підлітки навчаються реалістично оцінювати свої можливості, приймати себе та ставити досяжні життєві цілі [13, с. 38].

Одним із головних завдань у роботі з інфантильними підлітками є розвиток самостійності та відповідальності. Для цього необхідно створювати умови, у яких вони матимуть можливість самостійно приймати рішення та відповідати за їх наслідки. Ефективними засобами можуть бути участь у проєктній діяльності, волонтерських заходах, групових завданнях та інших видах активності, що вимагають ініціативності й організованості. Важливо також підтримувати прагнення підлітків до самостійних дій та заохочувати їх до активної участі у вирішенні питань, які стосуються їхнього життя.

Особливої уваги потребує розвиток соціальних навичок, оскільки інфантильність нерідко супроводжується труднощами у спілкуванні та взаємодії з іншими людьми. Залучення підлітків до групових форм роботи сприяє формуванню навичок співпраці, уміння домовлятися, розв'язувати конфлікти та будувати конструктивні взаємини з однолітками. Корисними є також соціально-психологічні тренінги, рольові ігри та моделювання життєвих ситуацій, під час яких учасники можуть відпрацьовувати різні способи поведінки в безпечних умовах.

Важливу роль у профілактиці інфантилізму відіграє сім'я. Саме родинне середовище значною мірою впливає на формування відповідальності, самостійності та особистісної зрілості підлітка. Тому доцільною є організація консультативної та просвітницької роботи з

батьками. Проведення тематичних семінарів і консультацій допомагає підвищити їхню обізнаність щодо особливостей психологічного розвитку підлітків та сприяє формуванню більш ефективних виховних стратегій. Крім того, сімейні консультації можуть бути корисними для покращення взаєморозуміння між членами родини, вирішення конфліктів та створення сприятливого емоційного клімату в сім'ї.

Значний потенціал у попередженні інфантильних проявів мають психологічні служби закладів освіти. Одним із напрямів їхньої діяльності може бути регулярне психодіагностичне обстеження учнів з метою своєчасного виявлення ознак інфантилізму та факторів ризику. Для цього можуть використовуватися різні психодіагностичні методики, зокрема тест локусу контролю Дж. Роттера [26]. За результатами діагностики доцільно розробляти індивідуальні програми психологічного супроводу, які включають консультативну, корекційну та розвивальну роботу.

Профілактика інфантилізму в підлітковому віці потребує комплексного підходу, який охоплює розвиток емоційного інтелекту, формування адекватної самооцінки, відповідальності та самостійності, удосконалення соціальних навичок, підтримку з боку сім'ї та психологічний супровід у закладах освіти. Реалізація таких заходів сприятиме становленню більш зрілої, відповідальної та соціально адаптованої особистості, що є важливою умовою успішного входження підлітка в доросле життя [13, с. 39].

На основі проведеного емпіричного дослідження і аналізу результатів можна зробити наступні висновки щодо проявів інфантилізму в підлітковому віці. Дослідження показало, що інфантильність, як особистісна риса, проявляється у значній мірі у підлітків через недостатньо розвинену емоційно-вольову сферу. Більшість досліджуваних підлітків виявили внутрішній локус контролю, що свідчить про їхню схильність відчувати відповідальність за свої дії і результати. Це позитивний аспект, оскільки інтернали зазвичай проявляють вищу мотивацію до навчання та краще

справляються зі стресом. Також виявлено, що певна частина підлітків має змішаний локус контролю, що свідчить про гнучкість у сприйнятті відповідальності. Ці особистості можуть коливатися між самостійністю і покладанням на зовнішні обставини або інших людей, що є перехідним етапом у їхньому особистісному розвитку. Однак менша частина підлітків виявила зовнішній локус контролю, що свідчить про їхню схильність вважати, що їхні успіхи або невдачі залежать від зовнішніх факторів. Це може свідчити про недостатню готовність до прийняття внутрішньої відповідальності за свої життєві обставини.

Щоб допомогти підліткам поводитися менш інфантильно та емоційно розвиватися, було створено повноцінну корекційну програму допомоги та заохочення. Ця програма поєднує кілька сучасних ідей з психології, зокрема когнітивно-поведінкову терапію, зосередження на загальній особистості людини та навчальні вправи. Вона спрямована на розвиток почуттів та сили волі підлітків, допомогу їм бути відповідальними, незалежними, керувати собою та робити обдуманий вибір, і все це є вирішальним для подолання дитячих звичок [10; 13; 15].

Програма проводиться з групами 14-15-річних дітей, які демонструють лише незначні або деякі ознаки інфантилізму.

Групова структура була обрана тому, що вона добре сприяє покращенню їхньої взаємодії з іншими, формуванню розумної думки про себе та навчанню спілкуванню з людьми. Заняття проводяться регулярно протягом певного часу, наприклад 8–10 занять по 60–90 хвилин (1–2 рази на тиждень), що означає, що покращення відбуваються повільно, а нові способи поведінки стають міцними звичками.

Для реалізації програми використовуються різноманітні психологічні методи та техніки, зокрема тренінгові вправи, групові дискусії, рольові ігри, аналіз життєвих ситуацій, метод кейсів, елементи арт-терапії та рефлексивні вправи. Поєднання зазначених методів забезпечує активну участь підлітків у

роботі, сприяє розвитку самосвідомості, відповідальності та формуванню більш зрілих способів поведінки.

Таблиця 3.1

Програма корекційно-розвивальних занять, спрямованих на зниження проявів інфантильності у підлітків

Заняття	Мета	Основні вправи та форми роботи	Тривалість
Продовження табл. 3.1			
1. Знайомство та мотивація до участі	Створення довірливої атмосфери, ознайомлення учасників із програмою, формування мотивації до особистісних змін	Знайомство, прийняття правил групи, групова дискусія «Що означає бути дорослим?»	60–90 хв
2. Самопізнання та усвідомлення власних особливостей	Сприяти розвитку саморефлексії та усвідомленню власних сильних і слабких сторін	Вправа «Я зараз і я в майбутньому», обговорення результатів, рефлексія	60–90 хв
3. Розвиток емоційної обізнаності	Навчити підлітків розпізнавати власні емоції та емоції інших людей	Вправа «Що я відчуваю і чому?», аналіз емоційних ситуацій, групова дискусія	60–90 хв
4. Емоційна саморегуляція	Розвивати навички контролю емоційних реакцій та імпульсивної поведінки	Техніка «Пауза перед реакцією», рольові вправи, аналіз складних ситуацій	60–90 хв
5. Формування відповідальності	Розвиток здатності приймати рішення та усвідомлювати наслідки власних дій	Аналіз життєвих кейсів, вправи на прийняття рішень, групове обговорення	60–90 хв
6. Подолання залежної позиції	Корекція неефективних переконань і формування активної життєвої позиції	Робота з установками «Я не можу», «Нехай вирішать інші», дискусія	60–90 хв
7. Розвиток внутрішнього локусу контролю	Формування усвідомлення власного впливу на життєві події та результати діяльності	Вправа «Наслідки мого вибору», аналіз ситуацій відповідальності	60–90 хв
8. Розвиток соціальної зрілості	Формування навичок конструктивної взаємодії та відповідальної поведінки	Рольові ігри «Відмова», «Вибір», «Відповідальність», групове обговорення	60–90 хв
9. Планування майбутнього та постановка цілей	Розвиток навичок цілепокладання, самоорганізації та особистісної автономії	Вправа «Мій план дій», визначення короткострокових і довгострокових цілей	60–90 хв
10. Підсумкове заняття	Закріплення набутих навичок, оцінка	Підсумкова рефлексія, вправа «Мої досягнення»,	60–90 хв

	особистісних змін та завершення програми	обговорення результатів програми	
--	--	----------------------------------	--

Розроблена корекційно-розвивальна програма складається з кількох взаємопов'язаних етапів, які послідовно спрямовані на зниження проявів інфантилізму та розвиток психологічної зрілості підлітків [48]. На початковому етапі основна увага приділяється формуванню мотивації до особистісних змін та усвідомленню власних особливостей. Учасники знайомляться між собою, встановлюють довірливу атмосферу в групі, обговорюють поняття дорослості, відповідальності та самостійності. Значна увага приділяється самоаналізу (вправа «Я зараз і я в майбутньому»), що дає можливість підліткам замислитися над власною поведінкою, оцінити свої сильні та слабкі сторони, а також визначити напрями подальшого розвитку.

Наступний етап роботи спрямований на розвиток емоційної сфери особистості. Під час занять підлітки навчаються розпізнавати власні емоції та емоційні стани інших людей (вправа «Що я відчуваю і чому?»), аналізувати причини їх виникнення та знаходити конструктивні способи їх вираження. Окрема увага приділяється розвитку емпатії, навичок емоційної саморегуляції та контролю імпульсивних реакцій (техніка «Пауза перед реакцією»). Це сприяє підвищенню емоційної стійкості та покращенню міжособистісної взаємодії.

Подальша робота зосереджується на формуванні відповідальності та самостійності. Учасники аналізують різноманітні життєві ситуації (кейси), навчаються приймати рішення, прогнозувати можливі наслідки власних дій та брати відповідальність за зроблений вибір (робота з установками («Я не можу», «Нехай вирішать інші»). Важливим напрямом роботи є корекція неефективних переконань і поведінкових установок, які перешкоджають особистісному розвитку та сприяють формуванню залежної позиції. Особлива увага приділяється розвитку внутрішнього локусу контролю, що

допомагає підліткам усвідомити власний вплив на події свого життя (вправа «Наслідки мого вибору»).

Завершальний етап програми спрямований на розвиток соціальної зрілості та закріплення набутих навичок. Підлітки відпрацьовують нові моделі поведінки в умовах групової взаємодії, навчаються ефективно спілкуватися, відстоювати власну позицію, конструктивно вирішувати конфлікти та приймати відповідальні рішення (рольові ігри (відмова, відповідальність, вибір). Важливе місце займає формування навичок планування, постановки особистих цілей та організації власної діяльності, що сприяє розвитку автономності та впевненості у власних можливостях (вправа «Мій план дій»).

Програма поступово спрямована на усунення основних психологічних причин інфантильності. По-перше, програма зосереджена на тому, щоб спонукати підлітків до змін та розуміння того, які вони є. Розповідаючи про те, що означає дорослішати, бути відповідальним та самостійним, підлітки заохочуються замислитися над своїм життям та реалістично оцінити те, що з ними сталося. Це дозволяє їм зрозуміти, як їхні дії спричиняють те, що з ними відбувається, і це важливий крок у переході від того, щоб керуватися зовнішніми обставинами, до того, щоб керувати собою [28].

Ефективність програми буде оцінено шляхом повторного тестування з використанням психодіагностичних методів, що використовуються на початковому етапі, та шляхом якісного аналізу змін у поведінці та самосприйнятті серед підлітків. Програма спрямована на зниження рівня незрілості, підвищення емоційної стабільності, розвиток відповідальності та самостійності, а також покращення загальної соціальної адаптації підлітків [15].

Підсумовуючи, ця корекційно-розвивальна програма спрямована на усунення основних психологічних факторів незрілості. Її реалізація сприяє

збалансованому особистісному розвитку підлітків та допомагає їм досягти психологічної зрілості та готовності до самотійного життя в суспільстві.

Висновки до 2 розділу

Узагальнення результатів емпіричних досліджень психологічних особливостей підліткового інфантилізму дозволяє зробити обґрунтовані висновки про складність, багатовимірність та мінливість проявів цього феномену в сучасних умовах розвитку особистості. Проведене дослідження, засноване на використанні кваліфікованих психодіагностичних методів, надало можливість всебічного аналізу ключових психологічних факторів інфантилізму, зокрема особливостей локуса контролю, рівня емоційного інтелекту та структурних компонентів інфантилізму як риси особистості.

Отримані результати показують, що у більшості досліджених підлітків спостерігається змішаний локус контролю, що свідчить про поступове формування відповідальності за власні дії та здатність до саморегуляції. У той же час частка підлітків із зовнішнім локусом контролю вказує на збереження залежності від зовнішніх обставин, що є однією з ключових ознак інфантилізму і свідчить про недостатній рівень особистої автономії. Гендерний аналіз виявив певні відмінності у розподілі типів локусу контролю, які можуть бути пов'язані зі специфікою соціалізації хлопців та дівчат у підлітковому віці.

Дослідження емоційного інтелекту показало, що, хоча значна частина підлітків володіє середнім рівнем емоційного інтелекту, у частини вибірки спостерігається тенденція до недостатнього розвитку емоційної саморегуляції, емпатії і усвідомлення власних емоцій. Було встановлено, що нижчий рівень емоційного інтелекту корелює з вираженими проявами інфантилізму, що підтверджує тісний зв'язок між емоційною зрілістю і рівнем особистісного розвитку підлітка.

Результати опитувальника за рівнем інфантилізму дозволили сформувати узагальнений психологічний портрет групи, що вивчається, що

характеризується переважанням слабо і помірно виражених інфантильних рис і, в окремих випадках, високим рівнем інфантилізму. Найбільш вираженими компонентами інфантилізму були залежність, відсутність відповідальності, емоційна та вольова незрілість, а також труднощі у формуванні копінгової поведінки. Це говорить про те, що деякі підлітки характеризуються недостатньою здатністю приймати самостійні рішення, планувати власні дії та долати життєві труднощі.

Інтеграція результатів усіх використаних методів дозволила встановити, що інфантилізм у підлітковому віці не є окремим явищем, а формується внаслідок взаємодії когнітивних, емоційних та поведінкових компонентів особистості. Спостережувані закономірності підтверджують, що ключовими психологічними факторами інфантилізму є недостатній рівень розвитку емоційного інтелекту, суперечливий характер локусу контролю та відсутність формування відповідальних поведінкових моделей.

Розроблена в рамках дослідження корекційно-профілактична програма продемонструвала здійсненність комплексного підходу до подолання інфантильних проявів, що включає розвиток емоційної компетентності, формування внутрішнього локусу контролю та підвищення рівня самостійності та відповідальності підлітків. Важливо також залучати батьків та вчителів у процес психологічної підтримки, що надає системний вплив на формування зрілої особистості.

Результати другого розділу дослідження не лише підтверджують теоретичні аспекти природи інфантилізму, але й виявляють його практичні аспекти, що мають важливе значення у психологічній діагностиці, профілактиці та корекції. Отримані дані можуть бути основою для подальших досліджень, а також у практичній діяльності психологів, спрямованої на забезпечення гармонійного розвитку підлітків та підвищення їх соціально-психологічної зрілості.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження можна зробити наступні висновки.

У межах дослідження було проаналізовано інфантилізм як соціально-психологічне явище та розкрито його сутнісні характеристики. Встановлено, що інфантилізм є формою особистісної незрілості, яка проявляється у недостатньо сформованій відповідальності, емоційній та вольовій незрілості, залежності від зовнішніх обставин, уникненні труднощів та труднощах у прийнятті самостійних рішень. Також з'ясовано, що інфантилізм має складну природу і розглядається різними авторами як біологічне, психологічне або соціально зумовлене явище.

Було визначено психологічні особливості проявів інфантилізму у підлітковому віці. Доведено, що інфантильні риси у підлітків найчастіше проявляються у нестійкій самооцінці, емоційній залежності від значущих дорослих, труднощах у саморегуляції, імпульсивності та недостатньо сформованій здатності до відповідальної поведінки. Підлітковий вік є особливо чутливим до формування таких проявів через вікові кризові процеси та активний пошук власної ідентичності.

У процесі було досліджено основні детермінанти формування інфантилізму з урахуванням біологічних, психологічних та соціальних чинників. Встановлено, що біологічні чинники включають інтоксикації, інфекції, травми та ендокринні порушення. Психологічні чинники пов'язані з особливостями емоційно-вольової сфери, рівнем сформованості захисних механізмів та особистісною незрілістю. Соціально-психологічні чинники включають особливості сімейного виховання (гіперопіка, дефіцит вимогливості), порушення соціалізації та несприятливе соціальне середовище.

У межах дослідження також було здійснено аналіз психодіагностичних методик, спрямованих на вивчення інфантилізму, та обґрунтовано їх вибір. Було визначено, що найбільш доцільними є методики, які дозволяють оцінити рівень емоційної зрілості, локус контролю та особливості саморегуляції, оскільки саме ці показники найбільш інформативні для виявлення інфантильних тенденцій у підлітків.

Під час дослідження було проведено емпіричне дослідження та здійснено інтерпретацію отриманих результатів. Виявлено, що у більшості підлітків спостерігається змішаний тип локусу контролю, що свідчить про нестабільність у прийнятті відповідальності. Також встановлено переважання середнього рівня емоційного інтелекту, що вказує на часткову сформованість навичок емоційної саморегуляції. За результатами діагностики рівня інфантилізму визначено, що у більшості респондентів він є слабо або середньо вираженим, при цьому найбільш характерними проявами є залежність, зниження відповідальності та недостатній розвиток емоційно-вольової сфери.

У процесі виконання дослідження було розроблено психологічні рекомендації щодо профілактики та корекції інфантилізму в підлітковому віці. Була запропонована програма, яка спрямована на розвиток емоційного інтелекту, формування внутрішнього локусу контролю, підвищення рівня самостійності, відповідальності та навичок саморегуляції. Окремо підкреслено важливість роботи з сім'єю та освітнім середовищем як ключовими факторами впливу на формування особистісної зрілості підлітків.

Отже, результати дослідження не лише підтверджують теоретичні аспекти природи інфантилізму, але й виявляють його практичні аспекти, що мають важливе значення у психологічній діагностиці, профілактиці та корекції. Отримані дані можуть бути основою для подальших досліджень, а також у практичній діяльності психологів, спрямованої на забезпечення гармонійного розвитку підлітків та підвищення їх соціально-психологічної

зрілості. Перспективи подальших досліджень включають ретельніше вивчення гендерних особливостей проявів інфантилізму та також впливу цифрового середовища на формування особистісної незрілості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баранова С.В. Особистісна зрілість та відповідальність: соціальнопсихологічний аспект: монографія. Київ : Інтерконтиненталь-Україна, 2020. 364 с.
2. Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. Київ ; Чернівці : Букрек, 2018. 320 с.
3. Берн Е. Ігри, у які грають люди. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2016. 257 с.
4. Білоус О. В. Вікова психологія: Навчальний посібник. Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2015. 108 с.
5. Бортнік М. Психологічні детермінанти проявів інфантилізму у підлітковому віці. *Студентський дайджест : збірник наукових матеріалів здобувачів вищої освіти*. Рівне : РДГУ, 2021. Вип. 3. С. 17–19.
6. Бортнік М. І. Психологічні прояви інфантилізму в підлітковому віці. *Інституційний репозитарій Рівненського державного гуманітарного університету*. Рівне, 2021. 99 с. URL: <http://repository.rshu.edu.ua/id/eprint/10619/1/Психологічні%20прояви%20інфантилізму%20в%20підлітковому%20віці.pdf>
7. Бурянов М. П. Психологічний інфантилізм і сучасні проблеми. *Журнал невропатології і психіатрії*. 2015. № 1. С. 158–199.
8. Гапоненко Л. О., Закордонець Ю. В. Вимір психологічного інфантилізму підлітка. *The 2nd International Scientific and Practical Conference "Innovative Development of Science, Technology and Education"*. Vancouver, 2023.

9. Глушук Л. І. Особливості психологічного інфантилізму студентської молоді. 2023. URL: <https://krs.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2701/1/Глушук.pdf>
10. Гринчук О., Оленич Т. Інфантильна поведінка студентської молоді: основні показники та особливості прояву. *Збірник наукових праць: Психологія*. Вип. 24. 2019. С. 39–48
11. Дідик Н. М. Професійно значущі характеристики особистісної зрілості майбутніх психологів : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2012. 356 с.
12. Енциклопедія практичного психолога. Психологіз. 2021. URL: http://psychologis.com.ua/psihologicheskiy_infantilizm-1.htm
13. Закордонець Ю. В. Корекція психологічного інфантилізму підлітків. Кривий Ріг, 2023. URL: <https://surl.lu/fzbeww>
14. Ільїн М. В. Психологічний інфантилізм як чинник самопрезентації особистості : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01. Луцьк, 2020.
15. Карамушка Л. М. Психологічні технології роботи з підлітками та молоддю. Київ : Інститут психології НАПН України, 2021.
16. Кіріллова А., Антоненко І. Вплив психічного інфантилізму підлітків на розвиток соціального інтелекту в освітніх умовах. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2021. Вип. 10. С. 83–90.
17. Костюк Г. С. Психологія : підручник. Київ : Радянська школа, 2017. 568 с.
18. Ковальчук О. С. Співвідношення локусу контролю та соціальної відповідальності особистості. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2014. Вип. 3. С. 72–78.
19. Коцюбинський О. П., Кондратенко В. Г. Основи когнітивно-поведінкової терапії. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2021. 322 с.
20. Кулініченко В. Причини та наслідки інфантильності в дорослому віці. Львів, 2024. 52 с.

URL:https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/7744/1/Кваліфікаційна%20робота_Кулініченко%20В..pdf

- 21.Личко А. Є. Психопатії та акцентуації характеру у підлітків. Київ : Вища школа, 2001. 320 с.
- 22.Малофєєвська В. Інфантилізм як сучасне явище: фактори виникнення. *«Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького»* 2021. 6 с.
- 23.Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості. Київ : КММ, 2006. 240 с.
- 24.Максименко С. Д. Генетична психологія особистості : монографія. Київ : КММ, 2017. 480 с.
- 25.Максименко С. Д. Загальна психологія : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2020, 272 с.
- 26.Методика «Когнітивна орієнтація (локус контролю)» (Дж. Роттер). URL: <https://surl.li/hiiitj>
- 27.Павелків Р. В. Вікова психологія : підручник. Київ : Кондор, 2023. 468 с.
- 28.Проскуріна К. Д. Дослідження гендерних особливостей психосоціального явища інфантилізму. Одеса : ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2024.
- 29.Савчин М. В. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2017. 384 с.
- 30.Савчин М. В. Загальна психологія : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2022.
- 31.Савчин М. В. Психологія відповідальної поведінки : монографія. Київ : Академвидав, 2013. 256 с.
- 32.Скрипченко О. В. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Каравела, 2012. 400 с.
- 33.Скрипченко О. В. Загальна психологія : підручник. Київ : Каравела, 2021.
- 34.Тест на емоційний інтелект (Н. Холл). 2020. URL: https://www.eztests.xyz/tests/personality_eq

35. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості : у межах і за межами буденності : монографія. Київ : Либідь, 2014. 376 с.
36. Титаренко Т. М. Основи соціальної психології: підручник. Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. Київ, 2018. 580 с.
37. Форманюк Ю. В. Особливості мислення юнаків з ознаками інфантильності. Одеса, Державний заклад «Південноукраїнський національний університет імені КД Ушинського». 2011. 4 с.
38. Форманюк Ю. В. Місце інфантильних рис в структурі особистості. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Психологія*. 2016. Т. 21, вип. 2 (42). С. 205–211.
39. Фрейд А. Психологія Я та захисні механізми. Київ : Основи, 2003. 320 с.
40. Фройд З. Вступ до психоаналізу. Нові висновки. пер. з нім. П. Таращука. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2021. 552 с.
41. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.
42. Штепа О. С. Особистісна зрілість : монографія. 2008. С. 52–58.
43. Юнг К. Г. Архетипи і колективне несвідоме. Львів : Астролябія, 2013. 608 с.
44. Яценко Т. С. Психодинамічна теорія та практика психологічної допомоги. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2021.
45. Goleman D. Емоційний інтелект. пер. з англ. С.-Л. Гумецька. Харків : Віват, 2023. 512 с.
46. Iserman R., Lunov V., Mintz A. (eds.). Innovations in Applied Occupational Psychology: The Challenges of Our Time : monograph. Chicago : Accent Graphics Communications & Publishing ; Glasgow : Society for the Support of Publishing Initiatives and Scientific Mobility Limited, 2021. 143 p. ISBN 978-1-77192-607-2.
47. Kendler K. S., Jablensky A. Kraepelin's Concept of Psychiatric Illness. *Psychological Medicine*. 2011. Vol. 41, № 6. P. 1119–1126.
48. Mykhailo Ilin. How psychological infantilism affects the self-presentation of an individual. *Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць*

Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2018. Т. X. Вип. 32. С. 102–111.

49. Lerner R. M. Concepts and Theories of Human Development. New York : Routledge, 2018. 600 p.
50. Salovey P., Mayer J. D. Emotional Intelligence. Imagination, Cognition and Personality. 1990. Vol. 9, № 3. P. 185–211.
51. Santrock J. W. Life-Span Development. 17th ed. New York : McGraw-Hill, 2019. 800 p.
52. Steinberg L. Adolescence. 11th ed. New York : McGraw-Hill, 2017. 127 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Опитувальник «Рівень прояву інфантилізму» О. Серьогіної

Інструкція: «На кожен пункт опитувальника можливі чотири варіанти відповіді. З відповідей на кожен пункт виберіть той, який найбільше підходить Вам. Пам'ятайте, що "поганих" чи "хороших" відповідей немає. На кожне запитання може бути обрана лише одна відповідь. Якщо ви сумніваєтеся у виборі або не знаєте, що вибрати, то уявіть, що ви вибрали б, якби знали».

- а) Так
- б) Скоріше так ніж ні
- в) Скоріше ні ніж так
- г) Ні

№	Питання	Так (А)	Скоріше так, ніж ні (Б)	Скоріше ні, ніж так (В)	Ні (Г)
1.	Чи завжди Ви знаєте, чого хочете досягти у житті?				
2.	Чи волієте Ви брати на себе відповідальність у житті?				
3.	Чи часто Ви аналізуєте свої вчинки?				
4.	Чи можете ви задля досягнення своєї мети тривалий час зусиллям волі виконувати нецікаву роботу?				
5.	Чи стали б ви працювати, якби були матеріально забезпечені?				

6.	Прагнучи отримати задоволення, чи завжди ви думаєте про наслідки, пов'язані з цим задоволенням?				
7.	Як Ви вважаєте, упорядковане та організоване життя сумісні з поняттям «молодь»?				
8.	Чи сильно Ви засмутитесь, якщо Вам не вдасться знайти гідну роботу і зробити кар'єру?				
9.	У деяких стресових життєвих ситуаціях чи легко взяти себе в руки?				
10.	Чи існують у вас більш значущі інтереси, ніж прагнення отримувати задоволення?				
11.	У деяких життєвих ситуаціях, чи дивитесь Ви на ситуацію і себе в ній з боку, і чи робите висновки?				
12.	Зазвичай, для зручності Ви намагаєтесь зняти з себе відповідальність?				
13.	Чи вважаєте Ви, що розважатися та відпочивати цікавіше, ніж працювати?				
14.	Зазвичай деякі обмеження дратують?				
15.	Для Вас дуже важливо досягти поставленої мети?				
16.	Найчастіше Ви сподіваєтесь на сприятливий збіг обставин?				
17.	Зазвичай різні ситуації чи				

	люди заважають Вам досягти успіхів?				
18.	Важкі життєві ситуації є суттєвою перешкодою для досягнення Ваших цілей?				
19.	Ви справедливо вважаєте, що батьки чи близькі повинні забезпечувати Вас усім необхідним для гідного існування				
20.	Ви живете одним днем та не будете довгострокових планів?				
21.	Чи здатні Ви на цілеспрямоване вольове зусилля?				
22.	Чи готові Ви зазнавати труднощів сьогодні заради досягнення своєї мети завтра?				
23.	Чи хотіли б Ви отримати відразу все, тут і зараз, і безоплатно?				
24.	Чи вважаєте Ви себе дисциплінованою людиною?				
25.	Часто Ваше дозвілля та розваги пов'язані з протиправними діями?				
26.	Вам не складає особливих труднощів долати життєві труднощі?				
27.	Чи успішно ви долаєте свої слабкості?				
28.	Чи прагнете Ви задовольняти свої бажання без обмірковування, негайно?				
29.	Зазвичай Ви не ускладнюєте себе аналізом наслідків своїх				

	дій?				
30.	Чи вмієте Ви контролювати свої емоції?				
31.	Найчастіше винуватцем ваших неприємностей є інші люди?				
32.	Ви ставитесь, в основному, як до можливості приємно провести час?				
33.	Зазвичай Ви не намагаєтесь оцінювати причини, імпульси, які спонукали себе та іншого до вчинку?				
34.	Якщо Ви на своєму шляху зустрічаєте серйозні перешкоди, то найчастіше Ви відмовляєтесь від цієї мети?				
35.	Матеріальні цінності для Вас важливіші, ніж моральні?				
36.	Чи прихильник Ви громадянського шлюбу?				
37.	Чи маєте Ви прагнення з викликом протиставляти себе оточуючим?				
38.	Ви в пошуках роботи здебільшого розраховуєте на активність батьків та близьких родичів?				
39.	Чи вважаєте Ви, що дотримуватись моральних принципів зараз не модно?				
40.	Ви вважаєте, що пізнання себе - це дуже нудний процес, краще зайнятися чимось іншим?				
41.	Як Ви вважаєте, чи				

	допустиме вчинення правопорушення для задоволення потреб?				
42.	Заради матеріального достатку Чи готові ви іноді переступати через свої принципи?				
43.	Ви зазвичай прагнете організувати своє життя, упорядкувавши його?				
44.	Вам переважно цікавіше бути непослідовним, ірраціональним, імпульсивним, ніж вносити в своє життя нудність, порядок і організованість?				
45.	Вам краще вдається оцінювати наслідки вчинку, його результат, ніж оцінювати причини, що призвели до цього вчинку?				
46.	Зазвичай Ви не замислюєтеся над моральною стороною вашого вчинку, якщо можете реально отримати матеріальну вигоду?				
47.	Серед Ваших друзів багато людей із протиправною поведінкою?				
48.	Подолання життєвих труднощів сприяє підвищенню Вашої самоповаги?				